

تورک فولکلورونون قایناق لاری: 1

بۇلگەدە فولکلور توپلاما قیلاووزو

عاریف آجال اوغلو

ایستانبول

1997

آذربایجان تورکجه سینه اویغونلاشدیران:

آیدین (علی محمد) خلفی زنگیر

گۆرمی - 2014

سرشناسنامه: آجال اوغلو عاريف، خلفى زنگير آيدين (على محمد)- 1350

مشخصات ظاهرى: 72 ص.

عنوان و نام پديدآورنده: بۇلگهده فولكلور توپلاما قىلاووزو /

آيدين (على محمد) خلفى زنگير

مشخصات ناشر:

شابك:

وضعيت فهرست نويسى:

يادداشت: كتابنامه: تركى

موضوع: تاريخ

رده بندى كنگره:

رده بندى ديوبى:

كتابين آدى: بۇلگهده فولكلور توپلاما قىلاووزو

يازار: عاريف آجال اوغلو، اويغونلاشديران: آيدين (على محمد) خلفى زنگير

قابىق طرحى:

يايين ائوى:

چاپا حاضرلايان:

باسقى: بيرينجى

ساي:

دير:

يازارين ايمئىلى: ashiq_aydin@yahoo.com

انتشارات:

ايچيندهكى لر

7		اۇن سۆز
9		گيريش
9		• فولكلور درلەيىچى لىرىندە آرانان اۆزلىك لر:
10		• آراشديرما كاراكتىرلى حاضرلىق لار:
11		• تكتىك حاضرلىق لارى
11		• فولكلور درلەمە نىن اوصولو
14		• درلەمە چاليشمالارى ايله ايلگىلى قونولار
15		• كونيه (شناسنامه)
17		قونولار و سورولار
18		خالق ادبياتى
18		داستان لار
22		1. قهرمانلىق داستان لارى
24		2. عشق (حاق عاشيق لارى) داستان لارى
25		3. كتاب كۆكنلى داستان لار
26		4. ياخين تارىخله ايلگىلى داستان لار
28		ناغىل لار
29		باشقا تورلر
32		موسيقى
33		عاشيق صنعتى
37		خالق دىلى
38		ميتولوژى
39		زامان
39		زامانلا ايلگىلى گىئىل آنلايىش و تانىم لار

40	باشلانقىچ زامان
40	ايل
40	فصل
41	آي
41	هفته و هفته نين گون لرى
41	گون و گونون ساعات لارى (وقت)
42	اۈزل (اۈنملى) گون لرى
42	مۋوسوم (فصل) بايرام لارى
42	مکان
42	مکانلا ايلگىلى گئىل قاوارام لار
43	كاينات\كوسمولوۋى
44	اۈلكه
44	بۈلگه
44	بۈلگه يئر آدلارى
45	جغرافى تئرىملر (اصطلاح لار)
45	اۈزل مكان لار
46	يول
46	باغ، باغچا، تارلا، مرز (سينير)
46	سولار
46	محلّه، جاده (خيابان)، سوخاق (كوچه)
47	اۋو
47	انسان
47	انسانين يارادىلىشى
48	خالقن (تايفانين، قىبىلە نين وس)، تۈرە يىشى و سجيە سى
48	اۋتونوم لار
48	اۋتونىك سىستىم
49	انسان عمرو
49	شخص آدلارى و آيامالار (لقبلر)
49	توپلوم دوزنى

50	توپلوم قورولوشو (بۇلگە توپلومونو اولوشدوران عنصرلار):
50	ائىتىم (آموزش) و كولتور حياتى
51	عايله
51	بىلىنمە
52	عايله ايجىندە
52	عايله دىشىندا
53	فامىلىچىلىك ايلشكىلىرى و تىرىملىرى (اصطلاحلار)
53	قوناق\مسافر
53	ياس گلەنكلرى
54	دويون\توى گلەنكلرى
54	سياحت\يولچولوق
54	دىن
55	خالق اينانچلارى
56	بويوا\طلسم و فال
56	اكونومى\اقتصاد
57	بۇلگەنن گىنل اكونومىك سىجىسى
57	تارىم\اكىن
57	تاخىل\حبوبات\دنىلى بىتكىلر
58	باغچىلىق\باغچىلىق
58	بوستانچىلىق
58	توتون
59	ايپكىچىلىك
59	باشقا اكىن فعالىتلىرى
59	حيوانچىلىق
60	حيوانچىلىق كولتورو و بۇلگە حيوانچىلىغىنن گىنل قورولوشو
60	كىچىك باش حيوانلار
60	بۇيوك باش حيوانلار
61	آتچىلىق
62	دوۋەچىلىك

- 62 قوشچولوق\ کومس (لؤل) حیوان لاری
- 62 مئشه و مئشه چیلیک
- 63 اووچولوق
- 63 چاغداش صنایع و باشقا اعمالات فعالیت لری
- 63 معاشلی چالیشان لار
- 64 گله نکسل پئشه لر و گوژل صنعت لر
- 65 خالق طبابتی\ تورکه چاره\ تورکه داوا
- 66..... تورک بوی لاری
- 67 کند و اوبا ائولری
- 67 کند ائولری
- 69 اوبا ائولری

اۇن سۆز

بو قىلاووز تورك فولكلورونون دوزنلى شكىلده درلنمەسى قونوسوندا اۆزلىكلە علمى چالیشمالارين آپاريلمەدىغى بۆلگەلریمیزده دویولماقدا اولان عاجل احتیاجى قارشىلاماق هدفى ايله بیر نئچه گون ایچینده حاضرلانمیشدیر. مع الاسف آذربایجاندا بو تیپ بیر ایش هله ده گۆرولمەدیییندن اورتادا استفاده ائدەبیلەجەیمیز هر هانسی بیر تجربه گۆرونمەمکده ایدی. سیستملى و قاپساملى بیر قىلاووز تورکیهده و باشقا تورک اۆلکهلرینده ده حاضرلانمامیشدیر. یابانجیلارین حاضرلادیقلاری ایشلرین بیزده یاخیندان تانیناماسى، باشقا طرفدن ایسه بونلارین بیزیم احتیاجلارا تام اولاراق جاواب وئرمەسى ده باشقا بیر پروبلئمدير. بوتون بو سببلردن دولایى کۆنول ایستردى کی، داها قاپساملى و درین بیر قىلاووز اولسون. آنجاق زامانین چوخ قیسا اولماسى و قونو ايله ایلگىلى علمى هئچ بیر قايناغین ال آلتیندا اولماماسى مختلف متد و تجربهلری ایچەرن (احتیوا ائدن) آیرینتیلى بیر ایش اولماسینا امکان وئرمەدی. بو اوزدن تورک فولکلورونون اۆزلىکلرینی، درلنمە و اینجهلنمە دورومونو هر یۇنو ايله آچىقلایا بیلن اساسلى بیر قىلاووز یوخ، ساده بیر قىلاووز اورتایا چیخاریلا بیلدی. دولایىسى ايله بو ایش بیر آراشدیرما اورونو یوخ، یاخلاشیق 20 ایللیک بیر تجربهنى قسماً ده اولموش اولسا آختارابیلمه (منتقل ائدەبیلمه) چاباسى دیر. ایش سیراسیندا، اوزمان فولکلورچولارین پروبلئملری دوشونولمەمیش،

اساساً اۆزل بىلگى و تجربه تجهيزاتى اولمايان و بو چالیشمانى
 آپارمايى ايستهين بير گروه گنج آراشدیرماچى نين احتیاج لارى
 گۆز اۆنونده توتولموشدور. آیریجا، درلنمیش اولان فولکلور
 متن لرى نين صینیفلاندىر یلماسى (طبقه بندی اولونماسى)،
 آرشیولنمه سی و یایینا حاضرلنماسى - اوزمانلىق ايستهين بير
 ایش اولدوغونا گۆره - بوردا اله آلینمامیشدیر. ساده جه تجربه مى
 و حافظه مى قوللانا راق حاضرلادیغیم و مکمل لیکن اوزاق اولان
 بو قیلاووزون گنج آرخاداش لاریمیزین ایشینه یاراماسى منى
 گله جک ایش لر اوچون اومودلاندیراجاقدیر.

گېرىش

ساحەدە فولكلور درلەمە ایشی، بو ایشی گۆرن شەخس لیرین
بعضی اۆزل یئتەنک (قابلیت) و حاضریق لاری نین اولماسینی
گر کدیرمکده دیر.

● فولکلور درلە¹ ییجی لیریندە آرانان اۆزلیک لری:

آ یاخشى دانیشما قابلیتی

آ یوخاری سطحده دانیشیق مدنیتی

آ بۆلگه خالقى ایله قایناشما، اونلارین داورانیش لارینا اویا

بیلمه یئتەنە بی

آ تنز قرار وئرمک

آ حرکتلی لیک

آ یئرل شیوهنی بیلمک

آ بۆلگه نی تانیماق

آ فولکلور متن لری و موجود آراشدیرمالار قونوسوندا ممکن

اولدوغو قدر ساغلام بیلگی لره صاحب اولماق

آ دانیشیق سیراسیندا آیقیری (ضد) گۆروش و داورانیش لارا

مسامحه (دۆزوم) گۆستریمک

آ گوجلو مشاهدە و حافظه

¹ - درلەمک: سئچیب توپلاماق، بیر آریا گتیریمک، تدوین ائتمک، دوزگون بیر بیچیمده
توپلاماق، درلەییجی: سئچیب توپلایان، تدوین ائدن. موغان بۆلگه سینده درمک کیمی اودا عمومیتله
تره لری باشقا اقلاردان آیریپ توپلاماق آنلامیندا ایشله نیر.

آ شخصى احتياج لارى قونوسوندا متواضع اولماق، كيمسه يه
 زحمت وئرمەك
 آ هر نوع شرايطده چاليشايلىمك
 آ تمیز و باخيملى (مرتّب) اولماق
 آ اراضى يه اويماق (دوروما گۆره داورانماق)
 بللى بير بۆلگه يه فولكلور درله مه يه گئتمەدن اۆنجه بير سيرا
 حاضرلىق لارين آپاريلماسى لازمدير، بونلار ايكي نوع دور:

• آراشديرما كاراكتيرلى حاضرلىق لار:

آ درله مه چاليشمالارينا نچە شخصين قاتيلاجاغى
 بليرلەنەجكدير
 آ بو شخص لار آراسيندا ايش بۆلگوسو اولاجاقدير
 آ بۆلگه ايله ايلگيلى عمومى بيلگى لر الدە ائديله جكدير
 آ بۆلگه خالقى آراسيندا تانيش لار و فولكلور قونولاريندا
 بيلگى سى اولان شخص لار حاقيندا اؤن آراشديرما آپاريلاجاقدير
 آ بۆلگه فولكلورونون يايينلانميش اؤرنك لرى (نمونە لرى)
 اينجه لەنەجكدير
 آ ساحە دە فولكلور درله مه تاكتيك لرى ايله ايلگيلى يايين لار
 و تجربه لر اينجه لەنەجكدير
 آ بۆلگه نين كولتور و صنعت آدام لارى تثبيت ائديله جكدير

● تکنیک حاضرلیق لار چرچیه—وه سینده

آشاغیداکی لار تأمین ائدیله جکدیر:

İ ان آزی ایکی نوع سس ضبط ادندن وسیله و اونون
لوازماتی

İ ویدئو کامرا

İ ان آزی ایکی عکاسی دوربینی (بیری پرافشنال
اولاجاقدیر)

İ خطلی قالین دفترلر، دوسیا (پرونده) کاغیذی، مداد
(دیشیک رنگلرده)، خطکش، سیلگی، نوت دفتری، گونده لیک
تقویم، قالین الفبالی دفتر، گئئل اؤلکه و (امکان اولدوغوندا) بؤلگه
نقشه سی

İ سفر اوچون لازم اولان شخصی وسیله و لوازمات
آیريجا یئنی دوستلارا، اوشاق لارا، قوناق گئتدیکلری عایله لره
سونماق (تقدیم ائتمک) اوچون هدیه لر گؤتوروله جکدیر. ایستر
وسایل و تجهيزات، ایسترسه ده هدیه لر باخیمیندان چوخ
آغیرلیق اولماسینا دقت ائدیله جکدیر.

● فولکلور درله مه نین بیر چوخ اوصولو واردیر:

İ شانس باغلی درله مه لر: درله بیجی هر هانسی بیر یئرده
تصادفاً دینله میش اولدوغو متنی یئرینده و یا داها سونرا (کی بو
ترجیح وئرلمر) یازی یا آلیر.

İ بیر (و یا بیردن چوخ) آراشدیرماچی، بللی بیر قونو ايله ایلگیلی اولان متن لری دار بیر بؤلگه ده درلر.

İ بیر (و یا بیردن چوخ) آراشدیرماچی، بللی بیر قونو ايله ایلگیلی اولان متن لری گنیش بیر بؤلگه ده و یا اؤلکه چاپیندا درلر.

İ بیر (و یا بیردن چوخ) آراشدیرماچی، بللی بیر بؤلگه نین فولکلورونو داراما¹ اوصولو ايله بوتونلوکله درلر (کی اصیل فولکلور درله مه سی بو شکیلده اولور).

داراما شکلینده آپاریلاجاق بیر درله مه چالیشماسی نین ان آزی ایکی کیشی طرفیندن آپاریلماسی لازمدیر. آدامین سای، بؤلگه نین گنیشلییی، فولکلور پتانسیلی، چالیشما اورتامی، مادی امکان لار و باشقا شرطلره گؤره آراشدیرمانی آپارتدیران مرکز طرفیندن تعیین ائدیلیر. فولکلور درله ییجی لری نین (توپلام سای لاری نه اولورسا اولسون)، ساحه یه گلدیکدن سونرا بیر آزادا (باهم) چالیشمالاری نین وئریملی (مفید) اولما احتمالی آزدیر. قالابالیق (شلوغ) اورتام، دولاشیم، یئمک و یاتماق یئری تاپماق کیمی چتینلیک لر وئریملی لییی انگل له یه جکدیر. آیریجا زامانندان تصرف ائتمک، دییشیک تاکتیک لر اجرا ائده بیلیمک و لازم گلدییینده عینی و یا بنزر متن لری بیر کیشی دن و یا بؤلگه دن بیر نچه دؤنه درله یه بیلیمک امکانی باخیمیندان دا قالابالیق بیر هیئت له چالیشیلماسی دوغرو گؤرونمز. بیر کیشی نین (یوکسک

¹ - بیر شئی و یا کیمسه نی تاپماق، کنترول ائتمک اوچون مختلف یؤنتملردن یارارلاناراق
بیر یئری سیخ بیر بیچیمده آراماق

پرافشئال لاردان باشقا) تىك باشىنا چاللىشماسى دا ترجىح
ئىدىلەمەكەدەدەر. ھەر آچى¹ دان مقبول اولانى ئىككى كىشى نىن بىر
آرادا چاللىشماسىدەر. بونلار ئىن ئۆز آرالارىندا ئانلاشا بىلەلەر
ياخىن ئانچاق دىيىشك ئالانلاردا ئوزمانلاشمىش اولمالارى،
فرقلى بۆلگەلەردىن اولمالارى آرانان ئۆزلىكلىرىدەر.

ساحەيە اولاشىمىن (گەلەنەن، ئىتتىشمەنەن) دا بىللى آدابى
واردەر. بۆلگەيە گىرىش طننەلى (چوخ دقت چكىجى)
اولماياچاق، منفى يوروملار سبب اولايىلەجك اولالاردان
قاچىنىلاچاق، يول بويونجا بۆلگەنەن گىئىل دورومو، گەلەنەللىرى و
ئۆزلىكلىرى ئىلە ئىلگىلى گۆزىلم² گر آپارىلاچاق، بىلگى
توپلاناجاقدەر.

ساحەيە اولاشدىقدان سونرا ئىرلىشمك و ئىيىب-ئىچمە
ئىشلىرى دوروما گۆرە حل ئىدىلەجكدەر. اقامت ئىرى اولاراق
ممكىن اولدوغو قدر طرفسىز بىر ئىر (ھتل، مسافرخانە كىمى)،
كەندلەدە ئىسە (ئۆنچەدن آپارىلان آراشدىرما سونوجوندا بىلنمىش
اولان) ترجىحاً ئورتا حاللى و توپلوم ئىچىندە سايغىن ئىرى اولان
و ممكىن اولدوغو قدر تانىش بىر عابىلە سىچىلەجكدەر. ئىلك بىر
ئىچە گون ئون آراشدىرما آپارىلاچاق. كەندىن گىئىل³ ياپىسى⁴،

¹ - زاويە

² - بىر يازى و يا ئىزى يازماغا باشلامادان ئۆنچە قونوسويلا ئىلگىلى گىركلى بىلگى، دىئى.

ئىنچەلەمە و آراشدىرما ياپما ئىشى

³ - عمومى

⁴ - ياپى: ساختار، قورولوش، معمارى، تىكىلىش فورمو.

فولکلور پتانسیلی، گله‌نک^۱ لری و فولکلور متن‌لرینی بیلن
 شخص‌لر تثبیت ائدیله‌جکدیر. هر کنده قونشو کندلرین گئنل
 دورومو و فولکلور بیلجی‌لری قونوسوندا بیلگی توپلاناجاقدیر.

● درله‌مه چالیشمالاری ایله ایلگیلی قونولار

İ درله‌مه سیراسیندا هر ایکی درله‌یجی‌نین بیر آرادا (باهم)
 اولماسی شرطدیر. بیرسی سس ضبط ائتمه، عکاسی و ویدئو
 چکیمی، آنلادیجی ایله ملاقات کیمی ایش‌لرله اوغراشارکن او
 بیرسی عینی متنی ال ایله یازی‌یا آلاجاق و یا نوت
 گۆتوره‌جکدیر.

İ آنلاتیم سیراسیندا آنلادیجی شخصین سۆزو سیخ-سیخ
 کسيلمه‌یه‌جک، چوخ سورو سورولما یا جاقل، دانیشما طرزی،
 دیکسییونو (سس تونو، تلفظ طرزی) و اونوتدوغو ظن‌ئندیلن
 خصوص‌لارلا ایلگیلی اخطار ائدیلمه‌یه‌جک و الشدیر یلمه‌یه‌جکدیر
 (تنقید ائدیلمه‌یه‌جکدیر)

İ بیر آنلادیجی‌نین حضوروندا (او آن اورد اولمایان) آیری
 آنلادیجی‌لار قونوسوندا دئدی-قودو، تنقید و یا چوخ اوؤگو
 (تعریف) اولونماماسینا دقت گۆستريله‌جکدیر.

İ آنلادیجی هر وسیله ایله تشویق ائدیله‌جک،
 آنلاتدیقلاری‌نین اؤنمسندیی (مهم اولماسی) حس
 ائندیريله‌جکدیر.

آنلادیلان متنین یاییلانمیش اولماسی، داها اۇنجه باشقا بیر آنلادیجی دان درلنمهسی و یا آنلاتیمین یاریم-یامالاق¹ اولماسی، دورومو دییشدیرمهیه جکدیر؛ آنلادیلان هر شئی بیر آراشدیرماچی اوچون اۇنملی دیر و گرکن طرزده یازی یا آلینماسی لازمدیر.

● کونیه (شناسنامه): درلنمه چالیشمالاری
سیراسیندا درلنن ملزمه لرله ایلگیلی بیر کونیه
دوزنله نه جکدیر. بورادا آشاغیداکی بیلگی لر یئر
آلجاقدیر:

آ رسمی اوست اداری بیریمی؛ استان، شهرستان، دهستان،
کند (غیر رسمی تانیملار وارسا اونلار دا قید ائدیله جکدیر)
آ زمان (تاریخ، آنلاتیمین باشلانقیج و بیتیش ساعات لاری)
آ آنلادیجی نین کیملیی: آدی، سوی آدی، آتا آدی، منسوب
اولدوغو عایله، تیره، بوی، یاشی، ساوادی و ایشی،
آ آنلادیلان متننی نه زمان، هاردا و کیمدن اؤیرنمیشدیر؟
آ پرافشنال² می دئییل می؟
آ پرافشنال ایسه اوستادی کییم اولموشدور؟

¹ - قصورلو، اکسیک. بو سؤزو مغانین زینگیر کندینده «یاریم-یایلاق» کیمی ایشله دیرلر.

² - بیر ایشی قازانج الدن ائتمک اوچون گؤرن کیسمه، پشه کار.

اۋنملى پرافشنال آنلادىجى لار حاقىندا اۋزل دوسىلار
(پروندهلر) آچىلاجاق و ايلگىلى هر تور بىلگى بو دوسىلارا
قويولا جاقدير.

چاليشما اورتامى، اويغولانا جاق اولان تكنىكلر، سورولاجاق
سورولار و باشقا شرطلر، درلەنە جك اولان فولكلور متن لرى نىن
جنس ينه و تورونه گۆره دوغال اولاراق دىيشيه جكدير.
ايله رى ده كى بۇلوم لردە بونلارى قيسا بير شكىلدە آچىقلاماغا
چاليشا جام.

قونولار و سورولار

9

خالق ادبیاتی

خالق ادبیاتی، فولکلورون داها قاپساملی و وئریملی بیر شکیلده درله‌نن قیسمی دیر. بو آlanda اؤنملی اؤرنک‌لر و جدّی تجربه‌لر واردیر. گئنل قورال‌لار دییشمه‌مکله برابر، هر ملتین گله‌نک‌لری، ملّی فولکلورو اولوشدوران متن تورلری و بللی-باشلی متن‌لرله ایلگیلی اولاراق سورولماسی گرکن سورولار، دقت ائدیلمه‌سی گرکن خصوص‌لار فرقلی دیر.

داستان‌لار

داستان‌لار گئنل‌ده عاشیق‌لاردان یازی یا آلیناجاق‌دیر.
آنجا، فولکلور بیلگی‌سی اولان هر کسه داستان بیلیم بیلمه‌دی‌ی سورولاجاق، بیلینن متن‌لر و متن پارچالاری درله‌نه‌جک، دوروملا ایلگیلی نوت‌لار آلیناجاق، کونیه دوزنلنه‌جک‌دیر.

عاشیق‌لاردان داستان درله‌مه چالیشماسی (عاشیق صنعتینه یؤنه‌لیک باشقا درله‌مه چالیشمالارینین اؤزلیک‌لری ایله‌ری‌ده آنلا‌دیلا‌جاق‌دیر)

عاشیقین تام اولاراق بیلدی‌ی، قسماً بیلدی‌ی و ساده‌جه آدینی بیلدی‌ی داستان‌لار تثبیت ائدیله‌جک. اؤنملی بیلدی‌ی، چوخ سؤدی‌ی و یا داها اوستالیقلا آنلا‌داییلدی‌ینی ساندیغی

داستان لار آیريجا تثبیت ائدیله جک، آنلاتماغا حاضر اولدوغو داستان لار تثبیت ائدیلدیکن سونرا، هر ایکی طرفین (عاشیق و درله ییجی لرین) آنلاشماسی دوغرولتوسوندا بیر و یا بیردن آرتیق داستان سئچیلهرک سیراسی ایله آنلادیلاجاقدیر، بو آرادا، داستانین ان آزیندان بیر، بعضاً ایسه بیرنچه گون آنلادیلماسی گرکدییی دقته آلینمالی دیر.

هر عاشیق و آنلاتدیغی داستان لارلا ایلگیلی بیر سیرا گئنل و اؤزل خصوص لار اولدوغوندا بونلاری آیری جا تثبیت ائتمک گرکمکده دیر

9

عاشیق و اونون داستان آنلاییشی ایله

ایلگیلی قونولار:

- آ «داستان» تعریفی ایله نهیی دئمک ایسته بیر؟
- آ اؤزو و یا باشقا عاشیق لار «داستان» آدی یئرینه آیری بیر تئزیم (اصطلاح) ایشله دیر می؟ (ناغیل، حیکایه وس، کیمی).
- آ عاشیقین رئپرتووار¹ یندا داستان لارین یئری (گئنل بیلگی لر).
- آ بیلدییی داستان آدلاری.
- آ داستان لاری کیمدن و یا کیم لردن اؤیرنمیشدیر؟
- آ هانسی داستان لاری تام اولاراق بیلیر؟

¹ - بیر موزیک مجموعه سی نین و یا صنعتچی نین حاضرلامیش اولدوغو پارچالار، تجربه.

- آ هانسی داستان لاری قسماً بیلیر؟
- آ هانسی داستان لارین ساده جه آدینی بیلیر؟
- آ هانسی داستان لاری و نه دن اونوتموشدور؟
- آ گئئلده هانسی داستان لاری آنلاتماغی سئور؟
- آ هانسی داستان لار دینله ییجی لر طرفیندن داها سیخ-سیخ ایسته نیلمکده دیر؟
- آ داستان آنلاتیمی نین بیر آدابی اولدوغونو قبول ائدیر می؟
- ائدیرسه بونلاری آچیقلا یابیلر می؟ ائتمیرسه سببینی آچیقلا یابیلر می؟
- آ داستان آنلاتیمی نئجه باشلار، نئجه داوام ائدر، نئجه بیتیر؟
- آ آرادا یئمک، چای و یا آیری ایچگی سونولور مو؟
- آ داستان آنلاتیمی فصله و مجلسه (ورتام شرطلرینه) گؤره دیشیر می؟
- آ ان چوخ هانسی ورتام لاردا داستان آنلاتیمیشدیر و هانسی ورتام لاردا آنلاتماق ایسته ییر؟
- آ داستان آنلادارکن آرادا فیکرا¹ و یا آیری توردن بیر شئی لر آنلادیر می؟
- آ داستان قونوسوندا (و گئئلده) اوستادی کیم اولموشدور؟
- آ داستان قونوسوندا هانسی عاشیق لاری باشاریلی گؤرمکده دیر؟

¹ - قیسا و اؤزلو (مفید، حکمتلی) آنلاتیمی اولان، نکته لی، گولدورجو حیکایه.

آهر هانسی بیر مجلس ده آنلاداجاگی داستانی نجه تعیین
اندیر؟

آ داستان آنلادارکن دوروما گۆره قیسالتما و یا علاوه لرائدر
می؟

ساحه ده فولکلور درله مه سیراسیندا، عاشیق لارین آنلاتماق
ایسته دیکلری هر تورلو داستان متنی درلنه جکدیر. بونلار
یئنی متن لر و یا بیلینن متن لرین یئنی واریانت لاری اولابیلر.
حتی بوتونلوکله تانینان بیر واریانت اولسا داخی آنلاتیم طرزى و
یئرل اوژلیک لرین اویرنیلمه سی آچی سیندان درلنمه سی
گرکمکده دیر. بونلارین دیشیندا، اسکی دن تانینان و بیر نوع
کلاسیک اولاراق تانیملانان داستان لار قونوسوندا سورولار
سورولاجاق، بو متن لر ده یازی یا آلینا جاقدیر.

حاقیندا بیلگی توپلانماسی گرکن بللی - باشلی

داستان لار:

کوراوغلو، اصلی - کرم، عاشیق قریب، شاه اسماعیل، طاهر -
زهره، قوربانی، توفارقانلی عابباس، آلیخان - پری، سئی دی (کئچل
سئی دی و یا یتیم سئی دی)، مسیم دل افروز، محمد - گول اندام،
نووروز، قول ماحمود، یارالی ماحمود، جاهانگیر، شهرى - مهرى
صیاد - سدت، موغوم شاه، سلیم شاه، سام شاهزاده، شاهزاده
ابلیف، امراه، آرزو - قنبر، لطیف شاه، ابراهیم شاه، شاهزاده قاسم،
سیف الملک، شاهماران، لیلی - مجنون، یوسف - زلیخا، سید باتتال،
قاراجاوغلان، نجف (نجف - پریزاد)، واله - زرنیگار، عبدالله - جهان،

جلالی کورداوغلو، کورداوغلو آلیخان، آدی گۆزل، قاچاق نبی، قاراملک.

(بونلاردان باشقا، بۇلگهده تانینان و بیلینن اولنو تاریخی شخصلر، خالق قهرمانلاری، عاشیق لارلا ایلگیلی هر تورلو داستان و باشقا متنلر ده درلنه چکدیر)

یوخاری داکی لیسته دن ده گۆروندیو کیمی، تانینان تورک داستانلاری بیر نئچه مجموعه اولوشدورماقدادیر.

1. کلاسیک قهرمانلیق داستانلاری (کورداوغلو کیمی)

2. عاشیق (حاق عاشیق لاری) داستانلاری (عاشیق قریب، کرم ایله اصلی وس. کیمی)

3. کتاب کؤکنلی داستانلار (لیلی-مجنون، یوسف-زلیخا کیمی)

4. یاخین تاریخله ایلگیلی قهرمانلیق موتیفلی داستانلار (قاچاق نبی، قاچاق کرم وس.)

هم علمی آچی دان اؤنملی اولان بیر متنین درلنمه سی ایله ایلگیلی دقت اندیلمه سی گرکن خصوصلاری آچیقلاماق، هم ده قونولارین آنا خطلرینی گؤستریمک اوچون آشاغیدا هر کومه یه عاید بیرر اؤرنک (و یا گئنلله مه) وئریمیشدیر. داستان متنلرین درلنمه سی قونوسوندا ایندی لیک آرتیق آیرینتیلی بیلگی سونمایا احتیاج اولمادیغی گؤرؤشونده ییم.

1. قهرمانلیق داستانلاری

9

کوراوغلو داستانی

آ نئچه دنه کوراوغلو قولو بیلینمک ده دیر؟

آ کوراوغلو داستانی آنا تمانین بللی بیر آدابی وار می؟

آ کوراوغلو کیم دیر، نئجه اورتایا چیخمیش دیر، گئرچک آدی

نه دیر؟

آ کوراوغلونون باباسی کیم دیر؟

آ هاردا یاشامیش دیر؟

آ بؤلگه ده کوراوغلو ایله ایلگیلی یئرلر وار می؟

آ کوراوغلو ایله ایلگیلی ساز هاوالاری

آ کوراوغلونون تانینان دلی لری (دلی حسن، دمیرچی اوغلو،

ائیواز وس)، بونلارین کوراوغلو ایله تانیشمالاری

آ دلی لرین اؤنملی اؤز للیک لری

آ دلی لرله ایلگیلی اولای لار

آ کوراوغلونون خانیم لاری

آ کوراوغلونون ائولادی اولموش مو، آدی نه دیر؟ اولمامیش

ایسه، سببی نه دیر؟

آ کوراوغلونون آتی (و یا آت لاری)

آ کوراوغلونون قیلینجی

آ کوراوغلونون مسکنی

آ کوراوغلونون اؤلومو (و یا غیب اولوشو)

آ کوراوغلونون سفر ائتدی یی اؤلکه لر

آ کوراوغلونون دئولرله ساواش لاری

آ کوراوغلونون حضرت علی ایله قارشیشماسی
 آ کوراوغلو ایله ایلگیلی (ایچینده شعر پارچالاری اولمایان)
 روایت و اینانچ لار
 آ حیکایه سی بیلینمه یین کوراوغلو شعرلری وار می؟
 آ کوراوغلو داستانی آنلادیلارکن باشلانغیجدا اوستادنامه
 سؤیله نیر می؟
 (کوراوغلو داستانی و باشقا داستان لار یازی یا آلینارکن، هر
 شعر پارچاسینی هانسی هاوا ایله اوخودوغو عاشیقدا سورو لاجاق
 و یازیلا جاقدیر)

2. عشق (حاق عاشیق لاری) داستان لاری

9

گئنل چرچیوه:

آ اوستادنامه نه دیر و داستانا باشلارکن نچه دنه اوستادنامه
 سؤیله نیر؟
 آ حاق عاشیقی کیم لره دئییلیر؟
 آ عاشیقین بوت انا لیشی (بوتا نه دیر؟)
 آ بوتانی کیم لر وئیر؟ «پیر» کیم دیر؟
 آ بوت ا کیم لره وئیریلیر؟ (بوتا وئریلن کیشی نین عابله سی،
 یاشی و ایشی)
 آ بوت ا وئرمه اولایی هارالاردا جریان اندیر؟
 آ بوت ا نجه وئیریلیر؟

آبوتا وئریلن کیشی نین کئچیردییی حال لار و گوړولن
تداوی

آدوواقا پما («توی توتما») نه دیر؟

بو داستان تیپی نین بیلینن گئئل اؤزلیک لری دیشینا چیخان
دوروم لار بیر-بیر تثبیت ائدیله رک، عاشیق دان بو خصوص دا بیلگی
آلینا قادیر.

9

کرم ایله اصلی

آکرم و اصلی نین کیملیک لری (ملّی، دینی منسوبیت لری و
مملکت لری)

آعاشیق اولمالاری («بوتا» اولایی وار می، یوخ مو، وار ایسه
کیم وئردی و نه دن سونرادان یاردیم ائتمه دی؟)

آکرم اصلی نین آرخاسینجا هانسی شهر و اؤلکه لری گزیر؟

آاصلی یه سئحرلی (طلسم لی) کؤینگى کیم تیکدی؟

آکرم ین اؤلومو (نئجه اؤلور؟)

آاصلی اؤلور مو، نئجه اؤلور؟

آکرم ین اؤلمه دییی و یا اؤلوب ده دیریلدییی بیر واریانت

بیلینیر می؟

3. کتاب کؤکنلی داستان لار

اوزمان لارین اورتاق گؤروشونه گؤره بو داستان لار اسکی ادبی
گله نک لرله باغلی اولوب، سونرادان عاشیق لار آراسیندا خالق

داستانى ھالىنا گىتىرىلمىشىدىر، بو قونو ايله ايلگىلى اولاراق؛ سۆز قونوسو داستانين قايناغى، آنلادىلما آغىرلىغى، عاشىغىن بو متنى ھاردا و كىمدن اۆيرنمىش اولدوغو وس. كىمى سورولار سورولاجاقدىر.

4. ياخين تارىخلە ايلگىلى داستانلار

بو متن لر فولكلورون اولوشوم و ياشاما مكانىزمىنى، مىلى تارىخين خالق بىلىنچ¹ىندە آلدىغى شكىل و يوروملارى، مىلى كولتور و تارىخ ايلشكىلىرىنى، مىلى آرزو و احتىياجلارى دوغرو آنلاماق آچى سىندان، عىنى زاماندا ياخين تارىخ ايچىندە خالقي ائتكىلەمىش اولان اولاي و كىشىلرى اۆيرنمك باخىمىيىندان بۆيوك اۆنم داشىماقداىر. قاچاق نىي، ستارخان، قاچاق كرم ايله ايلگىلى متن لر بو تورون اۆنملى اۆرنكلرىدىر. بو داستانلار يۆنەلىك ساحە چالشمالارى آپارىلاركن سورولاجاق اولان سورولار كسىنلىكلە اولايلارن «گىرچك» تارىخى آخىشىنى تثبىت ائتمك ھدفى ايله يوخ، خالق كولتور و داستان گلەنەيى ايچىندە ياپىلانما² شكىللىرى ايله ايلگىلى اولاجاقدىر. چونكى، آماج تارىخى آراشدىرما اولمايىب، خالق كولتورونو و مىلى فولكلورو اۆيرنەر، بو ملزمەننن ايشىغىندا اتنو-كولتورل گلەنەيىن ياپىسىنى (قورولوشونو) و سىستىمىنى آنلاماقدىر.

¹ - شعور، انساننن اۆزونو و چتورەسىنى تانىما قابىلىتى.

² - اولوشما، تشكىل تاپما.

9

قاچاق نبی

آ قاچاق نبی کیمدیر؟ (آدی، عایله‌سی، مملکتی، ایشی)

آ قاچاق اولماسی نین سببی (ایلک دوشمنلری کیمدیر؟)

آ قاچاق اولاراق هارالاردا فعالیت گؤستمیشدیر؟

آ کیم لرله مجادله¹ ائتمیشدیر؟

آ یاردیمچی لاری کیم لر اولموشدور؟

آ توتوقلانمیش می؟

آ اؤنملی اؤزلیکلری (فیزیکی، معنوی و اجتماعی

آچی لاردان)

آ هاردا و نجه اؤلدورولموشدور؟

داستان لارلا ایلگیلی عاشیق لارا (و باشقا آنلاتیجی لارا)
 سورولاجاق اولان سورولار (قونولارینا گؤره) یا آنلاتیم باشلامدان
 اؤنجه یا دا بیتدیکدن سونرا سورولاجاقدیر. بعضی دوروم لاردا
 (یئمک، ایچمک، دینجلمک وس. کیمی آنلادیجی دان قاینالانان
 دوروم لاردا) آنلاتیما آرا وئریله بیلر؛ بو بیر چوخ سورولارین
 سورولماسی اوچون ان اویغون فرصت دیر و قاچیریلماماسی
 گر کیر. آنلاتیم سیراسیندا هر هانسی سببله اولورسا
 اولسون عاشیغین سؤزونو کسمک، اوندان سورو سوروماق
 کسینلیکله منفی نتیجه لر دوغوراجاقدیر و دقت
 ائدیلمه سی چوخ اؤنملی دیر. بو قورال بوتون باشقا فولکلور

¹ - ایکی طرف آراسیندا، بیربیرلرینه ایستکلرینی قبول ائتدیرمک اوچون گئدن زورلو چالیشما، ساواش.

متن لری نین درلنمه سی قونوسوندا دا کئچرلی دیر. آیریجا آنلاتیم سیراسیندا سۆز و حرکت لرله عاشیغی داواملی تقدیر ائتمک، هر وسیله ایله ممنونیت بیلدیرمک، تشویق ائتمک و مورال (روحیه) وئرمک گرکدییی ده اونودولمامالیدیر.

ناغیل لار

9

ناغیل لار (مثل لر) گئنل لیکله اسکی یئرله شیک لیک گلنه یی اولان شهرلرده و قسماً ده ائلات ایچینده (عاشیق) داستان گلنه یی نین ضعیف اولدوغو بؤلگه لرده) یاشاماقدادیر. قونولاری، سوسیو کولتورل¹ محتواسی و آنلاتیم طرزی ده بونا باغلی اولاراق دییشیر. ناغیل درلهمه سیراسیندا آنلادیجی لارین پرافشنال اولوب- اولماماسی دقته آلیناجاق و پرافشنال لار ترجیح ائدیله جک، آنجاق یئنه ده هر آنلادیلان یازیلماقدادیر. چون کی، بعضاً «ناغیل» آدی آلتیندا چوخ اؤنملی میتولوژیک و تاریخی ایچهریکلی متن لر آنلادیلماقدادیر. آیریجا بیلینن متن لر گئنلده غیر علمی متودلارلا، یالان- یانلیش درلنمیش و یایینلانمیش اولدوغونا گۆره تورک ناغیل لاری نین بیر چوخ اؤزلیک لری یاخشی بیلینمه مکده دیر. ساغلام درلهمه لر بول مقداردا ناغیل متنی نین

¹ - عینی آندا بیر توپلومو و یا توپلومسال بیر گروهو و اونا مخصوص اولان کولتورو

تثبیت ائدیلمه سینه امکان وئره جک بو اکسیک لییی اورتادان
قالدیر ابیله جکدیر.

ساحه ده ناغیل درلرکن سورولار فرقلی اولماقلا برابر داستان
درله مه سینده قوللانیلان گننل اصول و قورال لار کئچرلی دیر.

باشقا تورلر

9

لطیفه، آتالار سؤزو، تاپماجا، آلقیش (خیر

دعا)، قارغیش، بایاتی، لای لا، آغی کیمی فولکلور تورلری هر
یئرده، هر زامان و هر کس دن درله نه بیلر. بو تورلرین (آغی لاردان
باشقا) پرافشمال اجراچی لاری اولماز. آنجاق بللی بیر تورو دها
یاخشی بیلن لر واردیر. مثلاً، بللی بیر محیط ده بعضی کیشی لر
بول مقداردا لطیفه، بعضی لری ایسه آتاسؤزو، بایاتی وس.
بیلمه لری ایله باشقالاریندان سئچیلیمکده دیرلر. بونلار ترجیح
ائدیلمکله برابر، هر کسه باش وورولاجاق، بؤلگه خالق ایله ممکن
اولدوغو قدر یاخین دیالوق قورولاجاق، چون کی، بو تور متن لر
دیالوق اورتامیندا خاطرلانیر و ایشله دیلیر.

9

عینی دوروم اوشاق فولکلورونا عاید ائدیلمن

اویون لار، تاپماجالار، تکرله مه لر و بعضی آیری تورلر اوچون

¹ - چوخونلوقلا، مثل لرین باشیندا اولان قافیله لی گیش سؤزلری

ده كئچرلى دىر. اوشاق فولكلورو متن لرىنى توپلومون هر كسىمىندن درله مك ممكن دور. بو قونودا هر كس بير شئى لر بيلر، آنجاق اصيل قايناق اوشاق لارىن اؤزودور. بونلارين درلنمه سى اوچون معين ياش گروهوندا اولان اوشاق لارلا ياخين دىالوق قورماق، اويون لارىنا قاتيلماق، تاپماجا، تكرله مه وس، سؤيله يهرك اولناردان قارشىلىق وئرمه لرىنى ايسته مك و باشقا تكتيك لر اويغولاماق گر كه جكدىر.

9 خالق شعرى، خالق ماهنى لارى و خالق

تئاترى متن لرى محلى صنعت چى لردن و بو خصوصدا بيلگىلى باشقا كيشى لردن درلنه جك. آيريجا بو سونونجولار اؤنم وئريله جكدىر. چون كى، بونلار پرافشنال اولمادىقلارينا گؤره، چوخ زامان دوزنسىز ده اولسا آنلاتدىقلارى متن لر داها بكر و آز بيلينن متن لردىر.

9 افسانه و روايت لر هر كسىمدن يازى يا آلىنماقلا

برابر ياشلى لارا و بؤلگه نين تاريخ و كولتورونه ايلگى دويانلارا سورولاجاقدىر. بو سونونجولار قونوسوندا دقتلى داورانيلماسى گر كه جكدىر. بونلار بللى بير بيلگى صاحى اولمالاريندان دولايى (و چوخونلوقلا محلى چيليگ دويغولارينا

قاپىلمالارى اوزوندن) بۇلگە ايله ايلگى لى افسانه و روايتلرى اۋز گۇروش لرى يۇنوندە يوروملا يارقاق «دوغرو» بىلدىكلرى شكىلدە آنلاتماغى ترجيح ائدرلر. متن لره «بزكلر» وورارلار. بو شخص لردن درلەنن متن لرى امكان اولدوغو قدر باشقا قايناق شخص لردن سورماقدا فايدا واردير. بو تىپ متن لرى درلر كن بىر نئچە آنلا دىجى نىن باهم اولماسى اۇنملى دىر. چون كى، بو دورومدا اۋز آرالارىندا بىر بىرلرىنى تصحيح ائدەر كى (بعضاً دارتشاراق و يارشاراق) آنلادار و بول مقداردا ملزمه (ماتريال) توپلانماسىنا امكان ساغلارلار.

9

اينانچلارىن درلنمەسى، خالق كولتورونون اينجه لنمەسى و تور ك مېتولوژىسى نىن اۋىرنىلمەسى باخيمىندان اۋنجه لىكلى ايش لردندير. هر كس دن و هر وسيله ايله درلنمكله برابر، داها چوخ مشاهدە يولو ايله و گوندە لىك ياشام ايچىندە تثبىت ائدىلە جكدىر. كىمسە دوروب- دورار كن «باخسانا ائويمىن گىرىش قاپىسنا آت نالى وورموشام، چون كى پىس روحلارىن ائوہ گىرمەسىنە و يا نظر دىمەسىنە انگل اولور» دىمز. بو بىر مشاهدە قونوسودور. ائوہ گلر كن قاپىداكى آت نالىنى گۇرمك و داها سونرا (اويغون بىر زاماندا) نەدن اوردا دوردوغونو سورماق گر كىر. ايله رى سويەدە بىر مشاهدە و دوغرو سورولار سورايىلمە قابىلىتى بو قونودا باشارىلى اولمانىن تك تضمىنى دىر. درلە يىجى نىن شخصاً مشاهدە ائىدىيى و يا بىرى لرى نىن

آنلا تديغى اينانچ لارين ساده جه نه دنى سورولمايدير. بو
اينانچ لارين «يانليش» و يا «دوغرو» لوغو، «گئريليک»،
«خرافه» و يا «اسكى لرين قالينتى سى» اولماسى
«فايداسى» و يا «ضررى» قونوسوندا گوروش بيلديرمک،
اوسته ليک ده دار تيشمالارا گيرمک کسينليکله
قاجينيلماسى گرکن داورانيش لاردير.

موسيقى

9

خالق موسيقى سى و خالق ماهنى لارى

١ خالق موسيقى سى نين بؤلگه ده بيلنن تورو؛ موسيقى
آلتلرى، بونلارين دوزلتمه سى، استفاده سى، ايلگيلى دئييم،
روايت و اينانچ لار.

٢ خالق ماهنى لارى، بونلارى اوخويان لار و اوخوما اورتامى،
خالقين موسيقى چى و مغنى لره باخيشى؛ ايلگيلى دئييم، اينانچ و
باشقا متن لار.

٣ رقص موسيقى سى، رقص تورلرى، بؤلگه يه مخصوص
(بؤلگه اوچون سجه وه اولان) رقص لار، اوينانما اورتامى، اويناماغا
و اوينايان لارا باخيش؛ ايلگيلى اينانچ، دئييم و باشقا متن لار.

عاشیق صنعتی

عاشیق لار، تورک خالق کولتورونون اؤنملی عنصر و اوداق¹ (زوم) نقطه سی دیر. هم خالق ادبیاتی نین، هم گئنلده خالق کولتورونون بوتون عنصرلاری عاشیق صنعتینده بیر سنتز² اولوشدورموش و باشقا خالق لاردا بنزری اولمایان بو کولتور آلانی اورتایا چیخمیشدیر. عاشیق صنعتی اؤز کؤکن لری، سیستمی، یاییسی و ایشلو³ لری باخمیندان چوخ آراشدیریلیمیش اولسا دا، بیر ایکی اوفاق-تفک⁴ قونو دیشیندا هئچ بیر یؤندن آچیقلا نمامیش، آنلا دیل مامیشدیر. بونون بیر چوخ سببلری واردیر، آنجاق باشلیجا سبب درلهمه آشاماسیندا اولان یانلیش لارلا ایلگیلی دیر. بورادا بونلاری آیری- آیری آچیقلاما امکان یوحدور. بیلیمه سی و درلهمه سیراسیندا دقت ائدیلمه سی گرکن اؤنملی خصوص لار (داستان لارلا ایلگیلی اولان قونولاردان باشقا) آشاغی یا آیینمیشدیر.

9

عاشیقین اؤزل و صنعتچی کیملییی ایله

ایلگیلی قونولار

¹ - بیر ایشیق و یا ایستی قایناغیندان یاییلان ایشین لارین توپلانیدی یئر

² - بیرله شیم، وحدت

³ - کارکرد

⁴ - اؤنمسیر، کیچیک، چوخ گرکی اولمایان.

آ آدی، سلاله سی، مملکتی (کۆچه ری و یا گلمه ایسه آتا یوردو)،

آ اوستادی (و یا اوستادلاری) کیمدیر، هارالیدیر؟ (امکان اولدوغو قدر بو اوستادلارین شجره سی توتولاجاقدیر).

آ نئچه یاشیندا ایکن عاشیقلیقا ایلگی لنمیش و نئچه یاشیندا چیراق (شاگرد) اولموشدور؟

آ نه دن عاشیق اولماق ایسته میشدیر؟ اۆزل بیر سبب وار می؟

آ یوخودا وئرگی آلما و یا بنزری بیر اولای یاشامیش می؟ بونا اینانیر می؟ نئجه دیرلندیرمکده دیر؟

آ نئچه ایل شاگردلیک ائتمیشدیر؟

آ نئجه حاضرلانمیشدیر؟

آ ایلک دفعه نه زامان و کیمینله مجلسه چیخمیشدیر؟

آ مستقل اولاراق نه زامان و نئچه یاشیندا عاشیقلیغا باشلامیشدیر؟

آ هانسی عاشیق لارلا یولداشلیق ائتمیشدیر؟

آ نئچه هاوا بیلیر؟

آ نئچه داستان بیلیر؟

آ سئودی عاشیق لار و هاوالار؟

آ عاشیق صنعتی نین گونوموزده کی دورومونو و گله جه یینی نئجه گؤرور؟

آ عاشیق لیق قورال لارینی («مجلس آدابی» هر زامان اویغولایا بیلیر می؟

9

عاشیق صنعتی ایله ایلگیلی گئئل قونولار

آ عاشیق لیق آدابی

آ اوستا-چیراق (شاگرد) ایلیشکی لری (چیراق نئچه یاشیندا
آلینیر، نئچه ایل چیراقلیق ائله مه سی گر کیر، نئجه بیر ائیتیم
وئرلیر؟ چیراقلیق بیتیشی ایله ایلگیلی قورال و تۇرن لر؛
چیراقلیق دۇنمی بیتدیکدن سونرا ایلیشکی لر نئجه آپارلیر؟)

آ مجلس آدابی

آ گئییم-قوشام (گئییم-کئجیم)

آ عاشیق لارین چالیشما و سوسیال داورانیش طرزی

آ عاشیق لیق دیشیندا بیر ایش گۇرورلر می؟

آ عاشیق صنعتی نین مادی گلیری نه شکیلده دیر؟

آ عاشیق لیغین گئئل تاریخی و بۇلگه عاشیق لاری حاقیندا

بیلگی لری

آ عاشیق لار یالنیز می، ائکیپ حالیندا می چالیشیرلار؟

ائکیپ ده عاشیق اولمایانلار (مثلاً، زورناچی، دف چی وس.) اولور
مو؟

آ اۇزل بیر «عاشیق دیلی» (پرافشنال آرقو) وار می؟

(اۇرنکلر یازیلا جاق)

آ کتاب لاردان متن اۇیرنمه اولایی وار می؟

آ متن لری اونوتماق اوچون یازی یا آلما اولایی وار می؟

9 عاشیق قارشیشمالاری

- آ عاشیق قارشیشمالاری نجه اولور؟
 آ هانسی آشاملاری وار؟
 آ نجه یؤنه تیلیر؟
 آ یئنه و یئنیلمه دورومونون تانیملانماسی
 آ یئنن طرف نه قازانیر؟ یئنیلن یین ایتیردییی نه دیر؟
 آ هانسی اؤنملی اؤرنک لری وار؟
 آ گونوموزده بو تور یاریشمالار گئدیر می؟
 آ اؤزو باشقا عاشیق لارلا یاریشما آپارمیش می؟

9 ساز

- آ ساز نه زامان، نجه و کیم طرفیندن ایجاد ائدیلیمیشدیر؟
 آ ساز چئشیدلری؟ یایغین اولان و ان چوخ استفاده اولونان
 هانسی دیر؟ او بیر لری نه ایشه یارار؟
 آ عاشیق لار سازدان سونرا باشقا آلتلر قوللانیر می؟ و یا ساز
 ایله بیر آرادا آیری آلتلر قوللانیر می؟
 آ سازین دوزلتمه سی و قورولوشو (ملزمه، چاناق، قول، بوغاز،
 پرده، آشیق، سیم وس.)؛ ایلگیلی قورال لار، اینانج لار، دئییم لر
 وس.
 آ چیخاریلان سسه گوژه سازلارین سئچیلمه سی و تصنیفی
 آ ساز هانسی آغاج ملزمه سیندن دوزه له بیلیر؟

آ ساز كۆينه يى (قىلىقى)، تازانه، سىم (ئىل)، پرده
 آ سازلا ايلگىلى اينانچلار و باخيم گلەنكلرى

9

ساز ھاوالارى

آ نىچە ھاوا واردىر؟ (عاشيغىن بىلدىيى بوتون ھاوالار ضبط
 اولوناجاق، آدلارى يازىلاجاق، عاشيغىن وئردىيى بىلگىلر
 دوغرولتوسوندا قروپلاشديرىلاجاق و تصنيف ائدىلەجكدىر)؛
 آ بۆلگەدە مشهور اولان ھاوالار؛
 آ كوراوغلو ايله ايلگىلى ھاوالار؛
 آ كرم ايله ايلگىلى ھاوالار؛
 آ باشقا اولنو كىشى، يئر، بوى، سوي، گلەنك وس، ايله
 ايلگىلى ھاوالار.

بونلاردين ديشيندا هر بۆلگەنين، عاشيق محيطىنين و
 عاشيغىن دورومونا گۆره بيرچوخ آيرى خصوصلارين تثبيت
 ائدىلمەسى گرگەبيلر. بير عاشيغىن يانيندا ممكن اولدوغو قدر
 چوخ اولماق، بوتون بىلدىكلرينى سيستملى اولاراق يازى يا آلماق
 اؤنملى دير.

خالق دىلى

9

خالق دانیشما دیلی

İ دانیشما دیلی نین یئرل اؤزلیکلىرى، بۇلگهده يازى
 دیلى نین قوللانیمی؛ بۇلگه ایچینده شیوه¹ فرقلى لیکلىرى؛
 İ آرقو و یا پئشه (شغل) دیللىرى؛ آد وئرمه گلەنکلىرى،
 سالاملاشما شکیللىرى، ال-قول حرکتلىرى نین و میمیک² لرىن
 یاغینلىق درجهلىرى و آنلاملارى؛
 İ یالواریش لار، کیفیرلر، حقارتلر، دئییملر و عبارهلر؛
 İ دیل و دانیشما ایله ایلگىلى قورال لار («دیل داورانیشی» و
 دانیشما آدابى)، ایلگىلى دئییملر و اینانچ لار.

میتولوژی

گلەنکسل کولتورون بوتون آلانلاریندا و هر بیر متنده
 (سئمیولوژیک³ آنلامدا) میتولوژی ایله ایلگىلى ملزمه واردیر.
 اصلینده باشقا تورلو ده اولماسینا امکان یوخدور، چون کی،
 میتولوژی: الف) ملّی شعورون سیستمی (دنیا مدلى)؛

¹ - لهجه: بیر دیلین تاریخ ایچریسینده بیلینمەین بیر دؤنمده اؤزوندن آییریلیمیش اولوب
 بؤیوک فرقلىلیکلر گؤسترن قوللارینا دئییلیر. مثلاً: چوواشجا، یاقوتجا.

شیوه: بیر دیلین بیلینن تاریخی سئیری ایچینده اؤزوندن آییریلیمیش اولوب بعضی
 فرقلىلیکلر گؤسترن قوللارینا دئییلیر. مثلاً: قیرقیزجا، قازاقجا، آذربایجان تورکجهسى....
 آغیز: بیر اؤلکه ایچینده عینی دیلین فرقلى دانیشما شکیللرینه دئییلیر. یؤرهلره گؤره
 سؤیلهییش فرقلىلیکلری واردیر اما یازیلیش عینی دیر. مثلاً: قارادیز آغزی، انکه آغزی....

² - اوز، ال، قول حرکتلىرى ایله دوشونجهنى آنلامتا صنعتی.

³ - گؤسترگه بیلیمی، رمزشناسی

ب) گله نكسل ملى كولتورون وارا اولوشو¹ سببى و اونو تنظيم ائدن ياپى؛ ج) ملى (ائتنيك) داورانيش بيچيم لرى نين پروگرامى و دىلى اولدوغونا گؤره، ايلگىلى ملزمه خالق حياتى نين هر آلانيندا بول مقداردا گؤرونمكده دير. بورادا مسأله نين جزئياتينا گيرمه دن، باشليجا آنلاييش لار چرچيوه سينده اؤنملى قونولارى و بعضى دقت ائديلمه سى گر كن اؤز لليك لرى خاطر لاما ق يئترلى اولاجا قدير.

زامان

9

زامانلا ايلگىلى گئئل آنلاييش و تانيملار

آ ايل، فصل، آى، گون، ساعات، دقيقه، ثانيه، هويورا\هوور، آن وس؛ ايل، آى و گون دسته لرى؛ بوگون، دونن، سيراغاگون، يارين\صباح\سحر، بيريسى گون\بورگون، او گون، كئچن ايل\بيلدير، گلن ايل، اركن\اثرئتى كن، گئج، بير قدر، ايندى، سونرا، باياق\باياغى؛

آ زامانلا ايلگىلى باشقا تانيملار؛

آ بللى زامان كسيم لرى فرقلى بير شكيلده تانيملانير مى؟
(مثلاً، «اينك ساغيمى»، اؤيله اؤنجه سى و يا «بير سو ايچيمليك» زامان، «بير گؤز قير پيمى»؛)

¹ - موجوديت، وار اولما

İ زامانلا ایگیلی آنلايیش لاری مکان آنلايیش لاری ایله تانیملاما اؤرنک لری وار می؟ مثلاً؛ «فیلان کسین ایکی کلمه سی آراسیندا 5 کیلومتره وار» کیمی.

• باشلانقیج زامان

9 ایل

İ ایل آنلايیشی، ایل لرین اؤزل آدلاری وار می، ایل لرین بللی بیر تصنیفی و یا قروپلانديرما شکلی وار می (مثلاً، 12 حیوانلی تقویم کیمی)، وار ایسه نه زامان و نئجه میدانا گلیمیشدیر؛ ایل لرله ایگیلی اینانچ و ساپتامالار، اوغورلو و اوغورسوز ایل لر، ایلین باشلانقیج و سونو ایله ایگیلی اینانچ لار.

9 فصل

İ مؤوسوم و یا فصل آنلايیشی وار می، فصل و مؤوسوم آنلايیش لاری آراسیندا فرق وار می، بو مؤوسوم لرین آدلاری، سورهلری، اؤزلیک لری، بیر-بیری ایله ایلیشکی لری، یازاقیش قارشیتلیغی (ضدیّتی)؛ مؤوسوم لرله ایگیلی فولکلور متن لری، گله نکسل فعالیت لر و اینانچ لار.

¹ - بیر شیئی بلیرگین (آچیق، بارز، صریح) قیلماق، تثبیت ائتمک.

9 آی

آ نچه آی واردیر، آی لارین اوزونلوغو- گون سایسی، گون سایلی لاریندا فرقلی لیک وار ایسه بونون سببی، آی لارین خالق آراسیندا مشهور اولان اؤزللیکلری؛ آی لارلا ایلگیلی فولکلور متنلری و اینانچلار.

9 هفته و هفته نین گونلری

آ هفته آنلایشی؛ هفته نین ایلك گونو، گونلرین آدلاری، رسمی و غیر رسمی آدلار؛ بللی گونلرله ایلگیلی اینانچلار، بللی گونلرده نه ایشلر گؤروله بیلر، نه ایشلر گؤرولمز، اوغورلو و اوغورسوز گونلر، گونلرله ایلگیلی اینانچلار، دئییملر و س.

9 گون و گونون ساعاتلاری (وقت)

آ گون، گنجه، گوندوز آنلایشلاری؛ گونون باشلانقیجی و سونو؛ گونون باشلانقیجی و بیتیشی ایله ایلگیلی گؤرولن ایشلر (تؤرن سل بیر ائیلم)؛ گونون بللی ساعاتلاری: آخشام، گنجه، دان\دان یئری\دان اوزو، گون دوغوشو، صاباح\سحر، قوشلوق¹، اؤیله\گون اورتا، ایکینتی و باشقا ساعاتلار؛ تورانلیق، قارانلیق،

¹ - گونون صاباحلا اؤیله آراسینداکی وقت، (بیزده: بیچینچی ناهاری)

آیدینلیق، ایشیق، غروب\گون باتیشی وس. کیمی آنلاپیش لار؛
بونلارلا ایلگیلی متن لر و اینانچ لار.

9

اؤزل (اؤنملی) گون لر

آ ایلین، آی یین و هفته نین اؤنملی (باشقالاریندان بو و یا
آیری شکیلده آيیرد ائدیلن) گون لر؛ مثلاً، بازار گونو\ هفته
بازاری، آشوره¹ گونو، سوت گونو وس. کیمی.

9

مؤوسوم (فصل) بايرام لاری

آ چيله، خیدیر نبی، «چرشنبه لر» و آخیر چرشنبه؛ نوروز،
مئهری جان بايرامی وس.؛ بونلارلا ایلگیلی مراسم، اینانچ و باشقا
متن لر.

مکان

9

مکانلا ایلگیلی گئئل قاوارام لار

آ ایره لی\ایله ری، گئری، آشاغی، یوخاری، آلچاق، یوکسک،
درین، دایاز، گئنیش، دار، آیری، دوز، چوخور، دیک، یاستی،

¹ - بوغدا، نوخود کیمی دنه لر، قورو یئمیشلری (تنقلاتی) شکرله قاینادراق یاپیلان بیر
تور دادلی. آشوره گونو؛ آشوره بیشریلن گون.

ائیش، یوققوش، اؤن، آرخا، بوشلوق، دولو، یئرآلتی، یئراوستو
وس،

9 کاینات\کوسمولوژی

İ کایناتین یارادیلیشی؛ کیم، نئجه و نه دن (هانسی ماده دن)
یاراتمیشدیر، یاردیمچی سی اولموش مو؛ یاشی نه قدردیر، بونونلا
ایلگیلی آنلاییش و دئییم لر؛ کایناتین یاپی سی، یئر، گؤی، یئرین
بیچیمی (یاستی، دوز، دایره وی، کوره شکیلی وس) یئرین و
گؤیون طبقه لری و یؤن لری؛ دنیا نه اؤزینده دورماقدادیر، بو نظام
دیشه بیلر می، بونون سبب لری و نتیجه لری، کایناتین سونو ()
زمان و مکان باخیمیندان) وار می؛ کاینات و دنیا آنلاییش لاری
هر زمان فرقلی دیر می و یا بونلار عینی آنلامدا می استفاده
اولونور وس.

İ کوسموس¹، اولدوزلار، گونش، آی، سامان یولو و بورجلار؛
بونلارین یارادیلیشی و بیر-بیرلری ایله ایلیشکی لری؛ بونلارلا
ایلگیلی اینانچ لار و باشقا متن لر.

¹ - گؤی وارلیق لاری نین بوتونو

9 اۆلكه

1 اۆلكه نين رسمى آدى، جغرافى آدى (اگر وار ايسه) خالق آراسينداكى آدى؛ بونلاردان هانسى بيرى سى داها سيخ قوللانيلماقدادير؛ هر زامان عىنى آنلامدا مى قوللانيليرلار، غير رسمى آدين منشأى و اورتايا چيخما سببى نئجه آچيقلانماقدادير.

9 بۆلگه

1 بۆلگه نين يئرل گلەنكسل آدى، جغرافى آدى و تانيمى؛ اۆرنك: دربند (يئرل ملى تاريخى آد)، قوزنى دوغو آذربايجان بۆلگه سى (جغرافى تانيمى)؛ همدان (يئرل ملى تاريخى آد)، گوننى باتى آذربايجان بۆلگه سى (جغرافى تانيمى)؛ بۆلگه ايله ايلگىلى بوتون يئرل، رسمى و غير رسمى آدلار، بونلارين يارانما سببلرى، ايلگىلى دئييم، ساتاشما و اؤوگولر (تعريفلر)، بونلارين سببلرى؛ بۆلگه آدى ايله ايلگىلى افسانه، روايت و باشقا متنلر.

9 بۆلگه يئر آدلارى

1 بۆلگه ايچينده كى بوتون توپونيملر (رسمى، غير رسمى، اسكى، يئنى)؛ بونلارين منشأى ايله ايلگىلى اينانچ، افسانه، روايت و دئييملر.

9 جغرافی تئریملر (اصطلاح لار)

١ یئر یوزئی (داغ، دره، یوققوش، ائنیش، اووالیق²، صحرا کیمی)؛ اقلیم، یئل لر، یاغیش لار، دولو، توفان و باشقا طبیعت اولای لاری، ایستی لیک، سویوق وس.؛ سولار، تورپاق تورلری (ساری تورپاق، قارا تورپاق، گیل وس.) باشقا آنالایش لار، بونلارلا ایلگیلی اینانج لار.

9 اۆزل مکان لار

١ مسجد، توربه (زیارتگاه)، مزارلیق، پیر، اوجاق، باشقا زیارت یئرلری، باشقا زیارت یئرلری، خرابه لر، اویون و ایلنجه یئرلری، ئو، یول، میدان، دیبرمان، حمام، بولاق\بولاق باشی، سووآت (حیوان لارا سو وئرین یئر)، سای فییه³ دینجلمه\گزینتی یئرلری.

¹ - یوزئی: سطح

² - اووا: جلگه، دشت، چئوره لرینه گۆره چوخوردا قالمیش، چوخونلوکلا الووبون (ایرفت) لا اؤرتولو، آییمی آ، آخارسولارین درینه گۆمولمه میش اولدوغو، گئنل لیکله گئنیش و یا دار دوزلوک، یازی.

³ - یازلیق، یازلیق انو

9 یول

آ یول و یول چئشیدلری، ائل یولو؛ جیغیر آنلاییشی؛
یول لارین قورولوشو، دینجلمه یئرلری، یول و یولچولوقلا ایلگیلی
اینانج لار.

9 باغ، باغچا، تارلا، مرز (سینیر)

آ باغ چئشیدلری، باغ سالماق و باغ پوزماق کیمی گلهنکلی؛
باغ و باغچا آنلاییش لاری، باغ لار، تارلا لار و باشقا مکان لار
آراسیندا قویولان مرز اشاره لری، بونلارلا ایلگیلی اینانج لار.

9 سولار

آ چای، گؤل، آرخ\کانال؛ بونلارین یارادیلیشی، دوزلتمه سی؛
گئنل اولاراق سو و اؤزل اولاراق دا چای، دنیز، گؤل و آرخ لار، سو
قایناق لاری، یاغیش سویو وس. ایله ایلگیلی افسانه، روایت و
اینانج لار.

9 محلّه، جاده (خیابان)، سوخاق (کوچه)

آ بونلارین قورولوشو، ایلگیلی اینانج و اصطلاح لار.

9 ائو

١ ائو تىپلرى؛ ائوين سمتى، اؤن و آرخا باغچا، هەيت، ياردىمچى ياپى لار (مشتملات): آخىر (سامانلىق)، حمام، توالى، انبار وس، آلاقاپى\هەيت قاپىسى\دروازه؛ ائوين ايچ دوزنى - اؤزل بؤلوملر؛ ائو و اوتاق بزمەلرى، عايله فردلرى نين و قوناق لارين اوجاغا گؤره اوتورما دوزنى؛ عايله باشچى سى نين، آنا و اوشاق لارين يئرلرى، اوتورما دوزنى وس. ائو دوزلتمەسى ايله ايلگىلى چاليشمالار، ايمە جى و باشقا ياردىملاشما گلەنكلرى؛ ايلگىلى اصطلاح لار، اينانچ لار و دئيم لار¹.

انسان

9 انسانين يارادىلىشى

١ ايلک انسان نئجه، نەدن، کيم طرفيندن و نە زامان ياراديلميشدير؛ انسان عمرونون اوزونلوغو و بونون بليرلەمەسى (تعيين ائتمەسى)؛ قدر\ قسمت\ طالع\ آلين يازىسى؛ انسان روحو، جان، قوت²، نفس، وس؛ انسان بدننى، اعضالار، بونلارين آدلارى، ايلگىلى اينانچ و دئيم لار.

¹ - گىنللىكلە گئوچک آنلاميندان آز چوخ ايرى، ايلگى چكىجى بير انلام داشىيان

قالبلشميش آنلاتيم، تعبير.

² - قوت: اوغور، بخت، طالع، خوشبختلىك

9 خالقین (تایفانین، قبیلەنین وس).

تۆره بییشی و سجیه¹سی

آ بللی خالق لارین، بۆلگه خالقینین، بوی لارین، قبیلە و تایفالارین اورتایا چیخماسی ایله ایلگیلی گۆروش و اینانچ لار؛ بونلارین سجیه لری ایله ایلگیلی گۆروش لر و اورتایا چیخما سببلری.

9 ائتنونیم لر

آ بۆلگه ده بیلینن بوتون ائتنیک آدلار، بونلارین آنلامی و اورتایا چیخیش سببلری ایله ایلگیلی اینانچ لار، دئییم لر و باشقا متن لر.

9 ائتنیک سیستم

آ سوی، بوی، تیره، اوروق، اویماق، عشیره، جماعت، سلاله، محله، عایله وس. کیمی تانیم لارین آنلامی و بونلارین آدلاری، آیاملار (لقبلر)، بونلارلا ایلگیلی دئییم لر و اینانچ لار.

¹ - یارادیلش، خوی، کاراکنتر

9

انسان عمرو

آ دوغان، اوشاقلیق، دوغوم گونو گله نه یی؛ سنت، اوخولا گئتمه، یئنی یئتمه لیک \ دلی قانلی لیک، ارگنلیک، مجلس لره قاتیلما، عسگرلیک (گئدیش، عسگرلیک حیاتی، آرخاداش لارلا و عایله ایله ایلیشکی لر، دؤنوش)، ائولنمه، اختیارلیق، اؤلوم.

9

شخص آدلاری و آیاملار (لقبلر)

آ اوشاق لارا آد سئچمه گله نکلی (نه تور آدلار و هانسی پرنسیپ (اصل، قاعده) لره گؤره وئریلمکده دیر)، یئنی لیکلرین کاراکتیری و توپلوم ایچینه یئرلشمه شکلی؛ ایکی آدلی لیک اولایی (رسمی و غیر رسمی آد)؛ قوشا آد وئرمه گله نه یی، اوخشاما آدلاری، آیاملار \ لقبلر و بونلارین اورتایا چیخیش سببلری؛ آدلارلا ایلگیلی اینانچ لار.

9

توپلوم دوزنی

آ اجتماعی زمهره (دسته، طبقه) لر، زنگین لر \ وارلی لار، یوخسول لار؛ اجتماعی داورانیش بیچیم لری: اجتماعی فعالیت لر، توپلومون اؤزونو یؤنه تیم گله نکلی ایله رسمی یؤنه تیم آراسینداکی ایلیشکی لر، بونولا ایلگیلی اینانچ و متن لر؛ اولان دیشی (آشیری، مفرط) دوروم لاردا اجتماعی داورانیش

گله نکلری، اجتماعی قارغاشالار\ اختلاف لار و بونلارین حلّی، اجتماعی اعتراض\ آیاقلا نما شکیل لری و گله نکلری؛ قونشولوق، دوستلوق، قارداشلیق، باجیلیق (فیزلارین آرخاداشلیق ائتمه سی) وس. کیمی اجتماعی ایلیشکی بیچیم لر؛ توپلوم دیشی انسان لار.

9

توپلوم قورولوشو (بؤلگه توپلومونو

اولوشدوران عنصرلار):

آ کندلی، شهرلی، اوشاق، گنج، اختیار، قادین، قیز، اوغلان، کیشی، گلمه (یتیم شه)، پئشه (پئشه) گروه لاری، صنعتچی لر، روحانی لر، بویوچولر (دوعا یازانلار، سئحیر باز لار)، دلی لر، فراری لر، قاجاق لار، خسته لر و ساقاقلار (ناقص لر)، جانی لر، سوچلولار، گزارشگر لر، (غوغاچی) داواچی لار، قورخاق لار، قولدور\ بوینو یوغون لار، اوغرو لار و اوغرو لوق، مفسد لر، دیلنچی لر، درویش لر وس.؛ آغالیق سیستمی وار می یوخ مو؛ اگر یوخسا قارشیلیغیندا باشقا بیر شئی وار می، نه دیر؛ بؤلگه یه چینگه نه\ قاراجی\ پوشا گلیر می، گلیرسه نه ایش گؤرور.

9

ائیتیم (آموزش) و کولتور حیاتی

آ بؤلگه نین گئئل ائیتیم دورومو؛ ساوادلی (اوخور یازار) اولماغا و ساوادلی انسان لارا باخیش؛ اوخول - اویرتمن - عایله ایلیشکی لری؛ انسان لارین ائیتیم آنلایشی؛ اوخول ائیتیمی نین

اورتالاما و اۋزل سورەلری؛ اوخولا قارشى بیر سوپوقلوق وار مى،
 وارسا سببلری؛ ائیتیم دىلى: ائیتیم هانسی دىلدە وئریلمکده دیر
 و بو ائیتیم و بو ائیتیم سویه سینی نئجه ائتکیله مکده دیر؛ اوخول
 دیشیندا بیر ائیتیم سیستمی (مسلکی، دینی، گئئل) وار مى،
 انسان لار هانسی ائیتیم شکلینی ترجیح ائتمکده دیرلر؛ ائیتیم،
 اوخول، اۋیرتمن و اۋیرنجی قونولاری ایله ایلگیلی اینانچ، دئیم و
 باشقا متنلر؛ بۇلگه نین گئئل کولتور دورومو، کولتورل
 احتیاج لارین قارشیلانما (رفعی) یول لاری، ایلگیلی فعالیتلر و
 خالقین کولتور آدام لارینا باخیشی.

9 عایله

١ عایله نین اولوشماسی، اجتماعی یاشام دوزنی (یاشادیغی
 اورتام)، عایله رئیس، عایله ایچی ایلشکی لر، اوشاق تربیتی
 (اوشاق لارین سوسیاللاشدیریلماسی)، ایش داغیلیمی (تقسیم
 کار)؛ عایله مراسم و ایلنجه لری؛ بوشانما، تکرار ائولنمه،
 نئچه آروادلی لیق، فامیل ائولی لیبی؛ دول، یئتیم، آنالیق، آتالیق،
 ائولادلیق، سیغینتی \ بسله مه وس.

• بسلنمه

9

عایله ایچینده:

† یئمکلر و یئمک ملزمه لری؛ یئمک حاضرلارما طرزى و زامانى، اؤزل یئمکلر، ایچه جکلر، سورکلى دوزه لن یئمکلر، مؤوسوم یئمکلری (فصلی یئمکلر)، بایرام یئمکلری، یئمک تدارکی (گونه لیک، مؤوسوملوک، بایراملیق)؛ یاش گروھونا گؤره یئمکلر، آیاق اوستو یئمک\ آتیشدیрма، عایله و فامیل مجلس لری؛ سفره آدابى و سفره دوزنى، یاشلى لار، گنج لار، اوشاق لار؛ یئمە به کیم باشلار، نئجه سوردورولر، باشلانقیچ و سوندا اؤزل بیر دئییم، دعا وس. سؤیله نیر مى؛ ایلگیلى اینانچ، دئییم، دعا و باشقا متن لر.

9

عایله دیشیندا

† توپلو حالدا یئمکلر؛ قادین، اوشاق و ائرکک یئمک مجلس لری؛ قادین لارلا ائرککلرین بیر آرادا (باهم) یئمک مجلس لری وار مى و نئجه اولور، توپلو یئمک مجلس لری نه زامان و هاردا قورولور.

9

فامیلچیلیک ایلیشکی لری و تئریملری

(اصطلاح لاری)

آ فامیلچیلیک تئریملری، یاخین و اوزاق فامیل لر، فامیل لر آراسیندا ایلیشکی شکیل لری: سایقی، سئوگی، دوشمنلیک، آیری سئچکیلیک، فامیل ائولیلیک لری؛ کیروهلیک، آخرت قارداشلیغی، یارانلیق (یاخین آرخاداشلیق)، قان باغیندان دوغمایان باشقا یاخینلیق لار، اینانچ لار و دئییم لر.

9

قوناق \ مسافر

آ قوناق کیمدیر (کیم لر و هانسی دوروم لاردا قوناق ساییلماقدادیر)؛ قوناق آغیرلاما گلەنک لری و توپلو و فردی قوناقلیق؛ قوناق قارشیلاما، و یولاسالما گلەنک لری (یئمک لر، قوناغا یاردیم گؤستريلمه سی، هدیه وئريلمه سی)، ایلگیلی تئریملر، ایلگیلی یاساق لار، اینانچ لار و دئییم لر.

9

یاس گلەنک لری

آ اؤلوم آنیندان ایل دؤنومونه قدر (و یا داها سونراکی دؤنملرده) قورولان مراسملر، آیین لر و اویولان قورال لار.

9 دویون\توی گله نکلری

آیلک گنجلیک چاغ لاریندا قیز ایله اوغلان آراسینداکی
ایلیشکی لردن دویونه قدر کئچیلن سورج؛ دویون گله نکلری؛
گوروجولوک\«آرواد آراسی»، ائلچیلیک، بلگه، نشان، دویون،
دویون سونراسی دؤنم، ایلک اوشاق وس، بونلارلا ایلگیلی
یاساق لار، اینانچ لار، دئییم لر.

9 سیاحت\یولچولوق

آ تک\ بیرئی سل و توپلو سیاحت، سیاحت آماج لاری،
سیاحت آراج لاری، سیاحت قورال لاری، سیاح دونانیمی
(تجهیزاتی)، دینجلمه یئرلری و طرزی، مسافر اولما اصولو وس،
گئرچک\ فیزیکی و معنوی سیاحت\ یولچولوق؛ حسرت و
غریب لیک؛ بونلارلا ایلگیلی متن لر.

9 دین

آ دینی اینانچ لار، مذهب لر، دینی عبادت لر، مراسم و
بایرام لار؛ قوربان، رمضان، محرم، عاشورا وس؛ مقدس گنجه لر و
گون لر، مولود؛ دین آدام لاری نین توپلوم ایچینده کی یئری و
ائتیکسی، باشلیجا گورولری و (وار ایسه) باشقا اوغراش آلان لاری،
آیری پئشه صاحب لرینه (دوقتور، اؤیرتمن، بویوچو، فالچی،

صنعت آدم‌لاری - عاشیق وس.) باخیشلاری؛ دین آدم‌لاری ایله
ایلگیلی اینانج و دئییم‌لر.

9 خالق اینانج‌لاری

آ خالق آراسیندا یاغین اولان بوتون گله‌نکسل و «یئنی»
اینانج‌لار: اوغورلو و اوغورسوز («دوشر-دوشمزی» اولان) یئرلر،
ساعات‌لار، شخص‌لر، ایش‌لر (عمل‌لر)؛ تانری آدی و اینانجی،
هومای، اومای آنا، هال\ آل قاریسی\ هال\ آل آناسی؛ جن‌لر،
پری‌لر، ملک‌لر، ائی‌لر (اییه و یا ییه‌لر، «نینه‌لر»، «بابالار»)، هر
تورلو روح، اؤللو، خورتدان\ خورتلاق، چور (بیر تور خسته‌لیک)،
آندیر، مَرَت¹، دؤنرگه (شکیل\ «دون دیشدیرنلر»)، شیطان،
اؤلوم ملکی (عزرائیل)، یاخشی و یامان (خیر و شر) روح‌لار، دئولر،
سو و گوئی منشألی حیوان‌لار؛ اؤلکمک و دیریلکمک، یئرآلتی دونیا
و اورانین ساکن‌لری، گوئی ساکن‌لری؛ طبیعت اولای‌لاری
(یاغیش، قار، ایلدیریم، گوئی گورولتوسو، سئل، توفان وس.) ایله
ایلگیلی گؤروش‌لر؛ آغاج، داش، بیتکی‌لر، سلاح‌لار، گئییم‌لر،
یوخو، یوخو گۆرمه، رقم‌لر و باشقا سویوت قاورام‌لار.

¹ - سیخینتی وئرن، خوشلاتیلمايان شئی‌لر و یا کیمسه‌لر اوچون سؤیوش سؤزو اولراق
قوللانیلیر. اوغورسوز.

9 بویو\ طلسم و فال

١ بویو و فالین آماجی؛ گئنل بویولر (یاخشیلیق، پیسیلیک ائتمه وس. کیمی)، اؤزل بویولر (فلان کسه ایشده باشاری ساغلاماق اوچون وس. کیمی)، دوغا ایله ایلگیلی بویولر (باغیش دعاسی، یئل\ کولک دعاسی وس.)؛ فردی (بیر تک شخص ایله ایلگیلی) و توپلو (عینی زاماندا بیر نچه شخص، عایله وس. ایله ایلگیلی اولان) بویولر؛ بویو ائدن کیشی لر، پئشه حاضرلیق گله-نک لری؛ بویو نجه، کیم اوچون و نه زامان ائدی لر؛ قارشیلیغیندا نه آلینار؛ بویولو («وخونموش») سو و یا باشقا ایچگی لر، یئییه جکلر و یا اشیاء لار؛ قورشون تۆکمه، کتاب تۆکمه، تاس قورما؛ سؤزله، یازی لی و اشیاء قوللاناراق ائدی لن بویولر؛ بۆلگه خالق ی آراسیندا اوزرینده (پالتاردا و یا بویوندا، قولدا) دعا گز دیرمه اولایی وار می؛ دعا یازیب ساتما اولایی وار می؛ فالچی\ باخیجی\ گۆروجو\ موسقاچی\ اوفوروکچو؛ بونلارین رسمی و غیر رسمی اجتماعی کیملیک لری، فاق(دوزاق) باخما شکیل لری، آراج لاری، یاردیمچی لاری؛ ایلگیلی متن لر.

اکونومی\ اقتصاد

9

بۇلگەنن گئىل اکونومىك سىجىھسى

۱. باشلىغا اقتصادىي فعالىيەتلەر، چالاشما ئالېشقانلىق لارى،
 اورەتېم و تجارت گىلەنكىلرى؛ تجارى اورونلار، بازارلار،
 يارماركا¹لار، پاناير²لار، فوآر³لار، بازار يىرلىرى و گونلرى.
 ۲. بۇيوك و كىچىك تورپاق صاحىبلىيى؛ آغالىق، يارى دارلىق
 (بىر تورپاقى اورتاق ايشلەمە)، كىرەلىك چالاشما.
 ۳. اىچ كۆچلر، مۇوسوم كۆچلرى، كند ايله شهر آراسىندا
 گئدىش-گلىش و هر تورلو اىلىشكىلر؛ يابانجى و گىلمە اىشچىلر.

تارىم\اكىن

9

تاخىل\حبوبات\دنىلى بىتكىلر

۱. بۇلگەدە تانىنان و اورەتىلن تاخىل تورلرى، تاخىلچى لىغىن
 بۇلگە اکونومى و كولتوروندى يىرى؛ تاخىلچىلىق گىلەنكىلرى؛
 اكىن، سىپىن (توخوم سىپمە)، يىتتىشىدىرمە، اورون توپلاما و
 قوللانمىلا اىلگىلى گىلەنكىلر، مراسىملر، اينانچلار، باشقا متنلر.

¹- اىلىن معىن وختلارپىندا و معىن يىرلردە وختايشىرى دوزلدىلن بازار.

²- بىللى زامانلاردا و گئىللىكلە كىچىك يىرلشمە بىرىملرىندە قورولان، سرگى نىتەلىيىنى

دە داشىيان بۇيوك بازار.

³- بىللى زامانلاردا، بىللى يىرلردە تجارى مال سرگىلەمك آماجى ايله اچىلان بۇيوك سرگى.

9

باغچیلیق\ باغچاچیلیق

١ باغچیلیق کولتورو، یئتیشدیریلن گلەنکسل و یئنی بیتگی تورلری، باغلارین یئرلهشیم آلان لاری و قورولوشو؛ نچە بیتگی تورو بیر آرادا (باهم) یئتیشدیریلیر، حصار\ دیوار و یا گوزتچی وار می، ضررلی حشرات و تانینان باغ\ باغچا خسته لیک لری، بونلارلا مجادله اصوللاری؛ ایلک اورون و بونولا ایلگیلی اینانچ لار؛ باغ پوزومو (اورون توپلاما) گلەنک لری؛ باغچی لیق آلانیندا بیر اوزمانلاشما وار می، هانس اورون لر نجه و نچە شخص طرفیندن یئتیشدیریلیر و توپلانیر، اوروندن پای وئریلیر می، نجه و هاردا ساخلانیر، بونلارلا ایلگیلی مراسم، اینانچ و دئیملر.

9

بوستانچیلیق

١ بوستان ایش لری ایله کیم لر اوغراشیر، اوزمانلاشما گرکدیریر می؛ «بوستانچی داد» عبارت ی تانینیر می، هانسی بیتکی لر یئتیشدیریلیر (و اؤنجه کی بؤلوم لرده آنیلیمیش باشقا قونولار).

9

توتون

١ توتونچولوک نه زاماندا بری تاتنینماقدادیر، خالق بو ایشدن راضی دیر می، کارلی و یاخشی بیر ایش می ساییلیر، بو

آنلاند كيم لر چاليشماقدادير؛ (و اۇنجه كى بۇلوم لردە آنيلميش اولان باشقا قونولار).

9 ايپچىلىك

1. ايپك قوردو بسلەمە گلەنەيى نە زاماندان برى تانينماقدادير، گئنيش يايلىميش مى، سون محصول (نهيى اورون) اولاراق نە الدە ائديلمكدەدير؛ بۇلگە خالقى بارامادان (ايپك قوزاسى) اۇز امكان لارى ايله هر هانسى بير شئى اورەدير مى؛ بو ايشين تاريخى، بسلەمە گلەنكلرى و آراجلارى حاقيندا هر تورلو بيلگى لر؛ ايلگىلى اينانچ، دئيم و باشقا متن لر.

9 باشقا اكين فعاليت لرى

1. بۇلگە دە يورودولن باشقا اكين فعاليتى حاقيندا يوخارى دا آنلاديلانلارا بنزر بيلگى لرى و هر قونويا داير اۇزلىك لرى تثبيت ائتمك گر كمكدەدير.

حيوانچىلىق

9

حيوانچى لىق كولتورو و بۇلگە

حيوانچىلىغى نىن گئىل قورولوشو

۱ حيوان جنس لرى، بىلەمە آلىشقانلىق لارى؛ يالنىز تۈۋلەدە\
آخىردا، يالنىز دىشارىدا، يايلاق و قىشلاقدا.

9

كىچىك باش حيوان لار

۱ قويون و كىچى جنس لرى، قويونچولوقلا ايلگىلى تىرىم لىر،
ياش و جنسيت تصنيفى، بو تصنيفه گۈره وئىلن آدلار، اۈزل
آدلار (وار مى يوخ مو؟)؛ وتلاق يىرلىرى، وتارما طرزى، سووارما و
دوز وئرمە دوزنى، يىرلىرى و شكلى، گىجەلەمە يىرلىرى، سورو
دوزنى و بىر سورودەكى حيوان لارنى اورتالاما سايىسى، قوزولاما\
دۇل زامانى، چوبانلىق گلەنكلىرى، قويون و قوزو چوبانلىغى،
قويونچولوقدان ساغلانان قىدا مادەلىرى و باشقا اورونلر؛ بونلارنى
ياپىمى، ساخلانما طرزى و استفادەسى؛ قويونچولوقلا ايلگىلى
اينانچلار، ساياچى سۇزلىرى، باشقا متن لىر.

9

بۈيۈك باش حيوان لار

۱ اينك\ سىغىر و جامىش\ ماندا جنس لرى؛ بىلەمە\ وتارما
گلەنكلىرى، ياش و جنسيت تصنيفى، بو تصنيفه گۈره وئىلن
آدلار، اۈزل آدلار، وتلاق يىرلىرى؛ سووارما و دوز وئرمە رژىمى\

یئرلری و شکلی، گئجه لهمه یئرلری، خسته لیکلر و تداوی لری، سوروا\ ناخیر دوزنی و بیر سوروده کی حیوان لارین اورتالاما سایسی؛ دؤل زامانی، ناخیر چیلیق\ سیغیر چیلیق گله نک لری، سیغیرچی\ ناخیرچی و بوزووچو (بوزوو چوبانی)؛ اینک و جامیشلاردان ساغلانان قیدا ماده لری (بوغورت، پئندیر، لور، شور، ایران، یاع، قایماق، قیمیز و س) و باشقا اورونلر، بونلارین دوزلتمه سی، ساخلا نما طرز ی و استفاده سی، سیغیر چیلیقلا ایلگیلی اینانچ لار، ائیدیرمه لر\ ساغین ماهنی لاری و باشقا متن لر.

9 آتچیلیق

۱ بؤلگه ده آتچیلیغین اقتصادی اؤنمی وار می، آت لار هانسی آماج لارلا قوللانیلماقدادیر؛ آت جنس لری، آت آدلاری، یاش، رنگ و یئریش طرزینه گؤره آت لارین صینیفلان دیر یلماسی؛ گؤرولن خسته لیکلر و تداوی لری، بایتارلیق گله نک لری؛ جوتلشمه و دوغوم، بونلارلا ایلگیلی تئریم و گله نک لر؛ آت یاریش لاری، جیدیر\ جیریت اوپونو، آت بسله مه گله نک لری، مینیجی لیک گله نک لری، آتچیلیق وسایل و لوازماتی، آتچی لیق اورون لری و بونلارین قوللانیمی؛ آت آراباسی تورلری و دوزلتمه سی، آت و آتچیلیقلا ایلگیلی اینانچ لار و باشقا متن لر.

9 دوه چیلیک

آ گئئل بیلگی؛ تاریخ، خالقین دوه و دوه چیلیک قونوسوندا بیلگی سی؛ دوه جنس لری، دوه لرین یاش، جنس و باشقا اؤزللیکلره گؤره صینیفلان دیر یلما شکیل لری؛ دوه چیلیک اورون لری و قوللانیمی؛ دوه گورشلری، دوه چیلیک وسایل و لوازماتی، دوه چیلیکله ایلگیلی اینانچ لار و باشقا متن لر.

9 قوشچولوق\کومس (لؤل) حیوان لاری

آ جنس لری، آدلاری (اؤزل آد وار می؟)، تئزیم لر، اینانچ لار و باشقا متن لر.

9 مئشه و مئشه چیلیک

آ مئشه لر، مئشه آدلاری، بیتکی اؤرتوسو، بیتکی آدلاری؛ میوه لر، یئرل و گئئل اقتصادی دیری اولان آغاج جنس لری، مئشه ایله ایلگیلی باشقا اقتصادی فعالیت لر؛ مئشه ایله ایلگیلی اینانچ لار و باشقا متن لر.

9 اووچولوق

İ بۇلگه نين اوو حيوان لارى؛ اووچو ملزمه لرى؛ سلاح لار، دوزاق\ تله تورلرى، اۆزل قيافتلر\ گئيم لىر، اوو حاضرلىق لارى، اولانما آليشقانلىق و گله نك لرى؛ اووچولوقلا ايلگىلى اينانچ، لطيفه، افسانه و باشقا متن لىر.

9 چاغداش صنايع و باشقا اعمالات

فعاليت لرى

İ بۇلگه يه يئنى چاغدا يئرلشميش اولان و يا سون دؤنم لىر ده گليشديريلن صنايع داللارى؛ كيچيك چاپلى اعمالات¹ و آتيله لىر، بونلار ين اقتصادى اؤنمى، چاليشما دوزنى، ايلگىلى پئشه لىر.

9 معاشلى چالیشان لار

İ دوقتور، اؤيرتمن، اداره چى، دين آدامى وس. كيمى پئشه صاحب لىرى؛ بونلار خالقين اؤز ايچيندن مى چيخميشلار يوخسا كناردان مى گلميشلر؛ بۇلگه خالقى ايچينده يئترلى سايبى دا وار مى، اگر يوخسا سبب نه دير؛ بونلار ين اجتماعى دورومو، خالقين بونلارا باخيش و ايليشكى لرى.

¹ - خام ماده ايشلنه رك دوزهلن هر نوع مال.

9

گله نكسل پئشه لر و گوژل صنعت لر

*دمیرچی، *ساراج (پهر و آت وسایلی دوزلدن)، *خراطا\ دولگرا\ مارانقوز، *دولگر (آج ایشی ایله مشغول اولان کیمسه)، *ترزی (درزی، خیاط)، *باغبان، *بویاچی، *داشچی، *دیوار اوستاسی، *سیواقچی (دیوارلاری سیوایان)، *کریچ کسن، *توخوجو، *کچه چی، *خالی چی، *بالیقچی، *اووچو، *پینه چی (آیاققابی تعمیرچی سی)، *آشپز\ آشچی، *جرچی، *دوکانچی\ باققال، *تاجر، *جوتچو، *چوبان، *گوژتچی، *موزدورا\ کیره لیک ایشچی، *شاتیر، *کندیرباز\ ایپ جانبازی، *حوققاباز (گوژ باغلیجی، شعبده باز)، *پهلوان، *ایلان اوینادان، *خواننده\ مغنی\ سس صنعتچی سی، *عاشیق، *تئاتر، *رقص، *رسم، *بزرک صنعتی، ...

بو پئشه لرله ایلگیلی آشاغی دا گوستریلن قونولارا

اؤزلیکله دقت ائدیله جکدیر:

آ پئشه نین گئئل آدابی؛ بو کیشی لر\ صنعتکارلار کیمدیر، نجه سئچیلیر، نجه یئتیشدیریلیر؛ قوللاندیقلاری آلتلری اؤزلری می دوزلدنلر، هاردان تأمین ائدرلر، بو آلتلری نجه محافظه ائدرلر و بونلارلا ایلگیلی یاساق و اینانج لار وار می؛ صنعتچی لرین اجتماعی موقعیتی، داورانیش بیچیم لری و ائتکی لری؛ وارسا تشکیلاتلار بیچیمی، آرالارینداکی دایانیشما و رقابت شکیل لری؛ پئشه لر آراسیندا ایلشکی لر و یاردیملاشما،

اوستاد-شاگرد\ چىراق ايليشكى لرى؛ بو صنعت لرله ايلگىلى بوتون
تەرىم لىر و آچىقلامالار، چالاشما مكان لارى و زامان لارى؛
پىشە لرله ايلگىلى قورال لار، ياساق لار، اينانچ لار، افسانە، روايت و
باشقا متن لىر.

9 خالق طبابتى\ توركە چارە\ توركە

داوا

خالق طبىي ايله اوغراشان شىخ لىر، توركە داواچى (گلەنكسل
يۇنتم لرله تداوى ائدن شىخ)، بويۇچو، فالچى\ باخىجى\
گۇرۇجو، ابەچى، سىنىقچى، چۇپچو، تداوى اماجلى بويۇ\ طلسم؛
گىنىل دە هر كسىن بىلدىيى و اويغولادىغى تداوى لىر، خالق
طبىب لىرى، بۇلگەن شىفالى بىتكى لىرى، بۇلگە دە يايغىن اولان
خستەلىك لىر (خالق اراسىنداكى آدلار و علمى آدلار)، بللى
خستەلىك لىر زامانى يىيىلن يىمكىلر و ايچە جىك لىر؛ داوالار،
نسخە لىر و س.؛ سالغىن (واگىر، ھمە گىر) خستەلىك لىر،
يولۇخوجو\ بولاشىجى خستەلىك لىر، روحى خستەلىك لىر، اوشاق،
قادىن خستەلىك لىرى و بونلار يىن تداوى يۇنتم لىرى؛ تداوى سى
چتىن اولان و يا ھىچ اولمايدىغىنا اينانچ لىر خستەلىك لىر؛ خلق
طبىب لىرى نىن اجتماعى دورومو، اجرت لىرى، ايش آلت لىرى و باشقا
آراج-گرچ لىر؛ بونلار لا ايلگىلى اينانچ، دىيىم و باشقا متن لىر؛ گىنىل
اولاراق خستەلىك لىر، تداوى شكىل لىرى، شىفالى بىتكى لىر،

خستەلىكەن قورونما، خستەلىك سونراسى دۇنم وس. ايله
ايلگىلى اينانچلار، دئىمىلر و باشقا متنلر.

9 تورک بوی لاری

1. اۆلكە گئىلىندە تورک بوی لاری نین آدلاری و گئىل
داغىلىمى (يئرلەشىم آلان لاری و سایی لاری).
2. بوی لارین لهجه و كولتور اۆزلىكلىرى.
3. بوی لار آراسىنداکی جغرافى ياخىنلىق و گلەنكسل
فامىلىچىلىك اىلىشكى لرى (ياخىنلىق درجهسى)، بوی لار آراسىندا
گلەنكسل دوستلوق و دوشمنلىك اىلىشكى لرى.
4. بوی لارین حال حاضردا ياشاماقدا اولدوقلاری بۆلگه و داها
اۆنجهكى يوردلاری؛ اۆنجهكى يوردلارینی نه زامان و نیه ترک
ائتمیشلر، بونا عاید بلگه وار می، اوتوردوقلاری بۆلگه نین ملکیتى
کیمه عایددير.
5. بوی لارین يئرلشیک \ اوتوراق و ائلات \ کۆچرى دوزنى
(هانسی بوی لار گئىل ده يئرلشیک دير، هانسی لار ائلات حیاتینی
سوردورمکده دير، بير قىسمى اوتوراق، بير قىسمى ده ائلات اولان
بوی لار وار می؛ اوتوراق دوزنه کئچن بوی لارین حیاتیندا گۇرولن
دیشیکلىکلر و ائلات حیاتى ياشايان فامیل لرى ايله
اىلىشكى لرى).

6. بوی لارین یاپیسی: بیر بوی هانسی بؤلوملردن اولوشماقدادیر؛ بوی، تایفا، قبیله، سلاله، عایله وس. کیمی بؤلوملر، بو بؤلوملریله ایلگیلی تئریملر.
7. بوی لارین ایچ دوزنی: فامیل لیک، دوستلوق، دوشمنلیک، آنلاشمازلیق لارین حلی، اداره سیستمی، بوی\ تایفا\ قبیله بؤیوک لری و یؤنه تیجی لری، آغساققال لار، بونلارین اؤنمی.
8. فرقلی بؤلگه لرده اوتوران ان آزیندان اوچ بویون (خلج، قاشقای، شاهسئون، قاراپاق کیمی) تاریخی، یاپیسی، اقتصادی و کولتورل حیاتی ایله ایلگیلی ملزمه نین تحلیلی.

کند و اوبا ائولری

9 کند ائولری:

1. کندلرین گئنل قورولوشو و معماری دوزنی حاقیندا بیلگی لر: کند میدانی، یول لار، کوچه لر، محلّه لر، قبرستانلیق وس.
2. اجتماعی قورولوشولار: اداره بناسی، کلینیک، خسته خانا، اوخول، مسجد، حمام، قهوه خانه (چای خانا)؛ یاپی لارین گئنل اوزللیک لری، تیکینتی ملزمه لری، ایچ مکان دوزنله مه سی، بزه مه لر، باخیم، کیم طرفیندن و نه زامان دوزلمیشدیر.
3. تجاری تأسیس لر: دوکان، یئمک خانا، سلمانی (باربر)، درزی، تعمیر خانالار، دمیرچی، دولگر وس. یاپی لارین گئنل

اۋزلىكلىرى، تىكىنتى ملزمەلىرى، ايچ مەكان دوزنلەمەسى،
بەزەملەر، باخىم (باخىملى: مرتب)، كىم طرفىندىن و نە زامان
دوزلىمىشىدىر.

4. ائولر؛ ائو تورلىرى، زىگىن و يوخسول ائولرى، ساراي، كوما\
كومە، دام وس. ياپى لارىن گىئىل اۋزلىكلىرى، تىكىنتى
ملزمەلىرى، ايچ مەكان دوزنلەمەسى، اوتاق دوزنى (نئچە اوتاق وار،
كىم لار اوچون آيرىلمىشىدىر، گىئىشلىك وس)، قاپى، پنجرە، باجا
ياپىسى و ايلگىلى اينانچ لار؛ بىزكلىرى، باخىم (صرف اولان امك)،
كىم طرفىندىن و نە زامان دورلىمىشىدىر؛ ائوين ايچىندە حيوان
بىلەنير مى، سىبى نەدىر، حيوان لار اوچون اولان بۆلۈمە عايد
بىلگىلىر.

5. ائولرىن و اجتماعى ياپى لارىن جغرافى يۇنو (ائوين
جىبەھسى ھانسى سىمتە يۇنەلىك دىر، سىبى نەدىر؟)
6. تىكىنتى ايش لرى (اجتماعى بنالارى، تجارى تاسىس لرى
كىم دوزلدر، كىم لار ياردىم ائدر، نە كىمى بىر سورە ايچىندە
تاماملانار)؛

7. ائو تىكمەسى ايلە ايلگىلى اينانىشلار (يئر سئچىلركن،
بونۇورە آتيلاركن، تىكىنتى باشلاركن، تىكىنتى سىراسىندا،
تىكىنتى قوتاردىقدان سونرا و ائو داشىنما سىراسىندا اويولماسى
گرگىن بللى قوروللار وارمى، بو قورال لارىن آنلامى نەدىر، ايلگىلى
افسانە، روايت، ماھنى، آتاسۇزو و باشقا فولكلور متن لرى)؛

كندده كى قونشولوق و فامىللىك ايليشكى لرى نىن اوبا دوزىنه
ائنگىسى وارمى؟

3. ائلات يوردلاريندا قوللانيلان قونوت (مسكن، اقامتگاه)
تورلرى، آلاچىق، ديه (؟)، چادير وس.؛ بونلارين گنىشلىيى،
يوكسكلىيى، ياپىمىندا قوللانيلان ملزمه لر، دؤشه مه، يئر، چاتى و
چاتى اؤرتوسو، باجا، ايلگىلى تئريم لر؛ ايچ نظامى، قادىن، اثر كك،
اوشاق بؤلوم لرى وار مى و يئرلى هارادير، آلاچىق\ديه\چادير
ايچىنده هانسى اشيء لار اولابىلر، هانسى لارين اولماسى ياساقدير،
سببى نه دير؛

4. يورد يئرلى: بو يئرلىر كيمه عايددير، اؤزل ملكيت مى،
دؤولت اراضى سى مى، بوى\تايفا\قبيله كيمى بيرلىكلردن
هانسىنا باغليدير؛ گنىلده يورد يئرلىنى و آيرى-آيرى
آلاچىق لارين يئرلىنى كيم تثبىت ائدير؛ آلاچىقى كيم قورار و
كىم لر ياردىم ائدر؛

5. يورد يئرلى و مسكن له ايلگىلى اينانچ لار، باشقا فولكلور
متن لرى.

كندده و يورد يئرلىرىنده قوللانيلان مسكن تورلرى نىن
ايچهرىدن و دىشاريدان شكىل لرى نىن چكىلمه سى، گنىل اولراق
ياپى لارين و آيرىنتى لارين رسم لرى نىن چيزىلمه سى، هر آيرىنتى
ايله ايلگىلى گنىش سوروشدورما آپارىلماسى، يئرله شىم
بؤلگه لرى نىن گنىل ياپىسىنا و پلانلاماسىنا دقت ائدىلمه سى
بؤيوك اؤنم داشىماقدادير. ممكن سه ايلگىلى اؤرنك لرىن

(گله جکده بېر يئردە سرگيله مک اوچون) مختلف بۇلگه لردن
توپلانماسى بارەدە دە دوشونمک لازمدير.

*** سون ***

من عاشوغ كئشدى من نن
 اوخ ديدى كئشدى من نن
 مرتدره كؤرپى اولدوم
 نامرتدر كئشدى من نن

من عاشوغ اوین داغلار
 باش يئر قوین داغلار
 بیین ظلمات خانادو
 نئجه دو اوین داغلار

من عاشوغ مزه قاننو
 مئی قاننو مزه قاننو
 قورخییم قریب اؤلّم
 یوردوم دا گزه قاننو

میغانا بینه گللم
 گئدهرم گئنه گللم
 بیده آلیمه دوشسؤن
 ایمانا دینه گللم